871
S7.Ym

NOTICE: **Return or renew all Library Materials! The *Minimum* Fee for each Lost Book is $50.00.**

The person charging this material is responsible for its return to the library from which it was withdrawn on or before the **Latest Date** stamped below.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.
To renew call Telephone Center, 333-8400

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

DEC 09 1999

U. of Otago
06/19/04

CLASSICS

L161—O-1096

UNIVERSITY OF
ILLINOIS LIBRARY
AT URBANA-CHAMPAIGN
CLASSICS

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/deppapiniostatio00mich

871
7.Ym
871
S7.4m
UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY
DEC 30 1916

De P. Papinio Statio M. Annaei Lucani imitatore

Dissertatio inauguralis
quam consensu et auctoritate
amplissimi philosophorum ordinis
ad summos in philosophia honores

in

Universitate litterarum Vratislaviensi

rite capessendos scripsit et

**die XXVIII mensis Februarii anni MCMXIV hora 11½
in Aula musica**

publice defendet

Waldemar Michler
Silesius

Idem disseret „Quomodo et qua ratione poëtae veteres in imitando usi sint"

Vratislaviae
Typis Nischkowskyanis
MCMXIV

De dissertatione probanda ad ordinem philosophorum rettulit
Konratus Ziegler.

Examen rigorosum habitum est die XIX. mensis Decembris anni MCMXIII.

KONRATO ZIEGLER

S.

871
S7.Ym
Spencer 14 Jan 18

Veteres poëtas multa quae priores bene dixisse viderentur, in suum usum convertisse, ut aut orationem exornarent variis remediis e priorum usu derivatis aut celeberrimum poëtam honorarent versibus ex carminibus eius depromptis aut se ipsos materia vel sententiis idoneis egere dissimularent aliorum elocutionibus pulcherrimis adhibitis[1]), nemo nescit. Hic usus cum apud poëtas Augusteae aetatis, quorum Vergilius Homerum aliosque, Horatius Alcaeum et Sappho, alii alios secuti sunt, tum apud posteros floruit; in quibus etiam Statius numerandus est, qui praecipue Vergilium[2]), Ovidium[2]), Horatium[3]) imitatus est. Num etiam Lucanum, cui in libris suis honores habuit magnos, secutus sit, hac commentatione tractandum mihi sumpsi sperans operam in hac re collocatam ad ingenium poëtae rationemque universae poëseos veteris cognoscendam haud inutilem fore. Satis magna diligentia atque pertinacia ad hunc laborem perficiendum me usum esse conscius mihi sum, praesertim cum Hosii[4]) verba, quibus disseruit, quantas difficultates talis quaestio tractanda offerret, non ignoraverim.

Deinde de materiae congerendae ratione, qua usus sum, etiam hoc adicio me, cum multos locos similes attulerim, minime cunctos in imitationibus ponendos esse existimasse.

---

[1]) cf. Hosius, Plagiatoren und Plagiatbegriff im Altertum, Neue Jahrb. 1913, 3. Heft, pg. 190. De imitatione apud poetas Romanos: cf. Bickel, Burs. Jahresber. 140, 250; Kroll, Neue Jahrb. XI (1903), pg. 9; Leo, Vergil und Ciris, Hermes, 1902, pg. 50 sqq.; Skutsch, Gallus und Vergil, pg. 88, Anmkg. 3.

[2]) cf. Luehr. de P. Papinio Statio in Silvis priorum poëtarum Romanorum imitatore, diss., Braunsberg, 1880, pg. 27 sqq. et Deipser, de P. Papinio Statio Vergilii et Ovidii imitatore, diss., Straßburg, 1881 (dissert. Argentoratenses, Bd. V).

[3]) cf. Zingerle, Zu spät. Lat. Dichtern, Innsbruck, 1873, Teil I, pg. 2 et Luehr, l. c., pg. 5 sqq.

[4]) cf. Hosius, de imitatione scriptorum Romanorum imprimis Lucani, Festschrift der Universität Greifswald, 1907, pg. 3.

p-40575

Omnes tamen annotandos duxi, primum quod haud raro difficillimum est diiudicare, utrum imitatio agnoscenda sit necne, deinde ut, si Hosii verbis[1]) uti licet, demonstrarem, „quantopere eaedem sententiae cumque sententiis eadem verba apud Romanos repeterentur.“

Quare si quis coniciat a Statio omnia, quae habet cum Lucano communia, ex eius carmine deprompta esse, vehementer erret. Nam ille poëta hausit non modo ex hoc, sed etiam ex aliis prioribus poëtis, praecipue ex Vergilio et Ovidio. Eorum in agmine versatur etiam Lucanus. Itaque nobis multae similitudines imitationesque occurrent, praecipue hexametrorum initia et clausulae, quae et Lucano et Statio et poëtis prioribus communes sunt. Has excludere ex hoc libello nolui, primum quod consensus duorum poëtarum, quam maxime possem, plene et perfecte afferre in animo habui, deinde quod non nunquam verbis transpositis vel, cum Statio aliquo loco plura verba cum Lucano quam cum poëtis prioribus communia sint, cognosci potest Statium non vetustiores, sed Lucanum poëtam imitatum esse. Eos igitur locos, qui iam apparent apud poëtas priores, in particulis huius commentationis I—III sub littera a attuli, reliquos, quos ante Lucanum apud nullum poëtam priorem invenire potui, sub littera b congessi[2]).

Quodsi quaeritur, cur Lucanum apud Statium auctoritatem habere velimus, primum quidem in agmen vocamus inscriptionem Silvarum, quod Statii opus in hac disputatione una cum Thebaide et Achilleide est tractandum. Titulus enim *Silvarum* primum apud Lucanum invenitur, qui genus carminum collectorum, quae nobis servata non sunt, hoc nomine inscripserat[3]). Statium, cum carminibus suis eundem titulum dederit, libenter in illius poëtae operibus occupatum ac versatum esse et, ut Lucanum summis honoribus afficeret, nomen *Silvarum* in sua carmina transtulisse cum Vollmero concludimus.

---

[1]) cf. Hosius, de imitatione scriptorum Romanorum imprimis Lucani, Festschrift der Universität Greifswald, 1907, pg. 12.

[2]) Sed illud observandum est fieri potuisse, ut his locis exemplum esset nobis ignotum.

[3]) cf. Schanz, Geschichte der Römischen Literatur II 2³ pg. 103 sq. et F. Vollmer, P. Papinii Statii Silvarum libri, Leipzig, 1898, pg. 24.

Neque neglegendum est illud Genethliacon Lucani ad Pollam, quod poëma (Silv. II 7) Statius die natali Lucani mortui Pollae Argentariae viduae eius dedicavit. Quibus versibus cum Lucanum summis laudibus efferat, quin illum poëtam permagni aestimaverit, cui nostrum dubium videtur?

Porro ut quid Statius Lucano deberet perquirerem, etiam iudicio recentium virorum doctorum adductus sum, qui hoc poëseos genere magnopere occupati Statium etiam Lucani vestigia pressisse confirmaverunt. Horum praecipue affero Zingerlium[1]) et Manitium[2]).

Hae causae, ut ad opusculum meum aggrederer, me excitaverunt. Qua in re multi libri mihi utiles fuerunt, quorum commemoratione imprimis digni sunt hi:

P. Papinii Statii opera omnia ex editione Bipontina, in usum Delphini, London, 1824, ubi nonnullas similitudines dispersim allatas, praecipue eas, quae ad mythologiam pertinent, inveni.

Vehementer vero dolendum est ab O. Müllero sex tantum libros Thebaidis, Leipzig, 1870, in lucem missas esse[3]).

Porro Zingerlii libro qui inscribitur: Zu späteren Lateinischen Dichtern I, Innsbruck, 1873, et II, ibidem, 1879, et

---

[1]) cf. Zingerle, Zu späteren Lat. Dichtern, Innsbruck, 1879, Teil II, pg. 34, in fine adnotationis primae: „Für Statius ließen sich auch bedeutende Stellen mit Lucan zusammenstellen, wofür nun die Verzeichnisse der auctores in der Ausgabe des Statius von O. Müller, Leipzig, 1870, nicht wenig Material an die Hand geben, in welchen freilich auch nicht überall gleichmäßig zwischen Bedeutendem und mehr Zufälligem geschieden ist. Doch die Tatsache steht fest."

[2]) cf. M. Manitius, Zeitschrift für Österreich. Gymnas., XXXVII (1886), pg. 81: „Die Nachahmungslust in der römischen Poesie ist eine außerordentlich große. Ohne sich zu entschuldigen, übernimmt der eine Dichter ganze Verse oder Sätze aus dem andern. Dies ist im einzelnen oft nachgewiesen worden, besonders durch A. Zingerle in seinem Buche „Zu spät. Lat. Dichtern." Wenn man auch hier von solchen Wendungen absieht, die sich besonders am Hexameterschluß als notwendig beinahe von selbst ergaben, — man könnte dies poetische Tradition nennen — so bleibt doch eine große Anzahl von wirklichen Entlehnungen zurück. Lucan, Silius und Statius sind in dieser Beziehung durchaus dem Vergil, aber auch dem Ovid gefolgt, und ebenso benützt der jüngere den älteren."

[3]) cf. Zingerle, Zu spät. Lat. Dichtern, Innsbruck, 1879, Teil II, pg. 34, Anmerkung 1.

Fickii libello cuius titulus est: Kritische und sprachliche Untersuchungen zu Lucan, Straubing, 1890, gratiam habeo maximam, qui mihi praecipue pares vel similes versus et versuum partes suppeditaverunt.

Eodem modo saepe me adnotationibus atque sermonis observationibus adiuvit Vollmerus, qui in editione Silvarum (Leipzig, 1898) Statium suum summo studio Lucanum amplexum esse affirmat[1]).

Item summa cum utilitate usus sum libris quos citavit Hosius in praefatione Lucani editionis, Leipzig, 1905, pg. XXVIII.

Praecipue autem ipsi mihi quam maxima diligentia Lucani et Statii carmina perscrutanda erant nec, cum ea iterum iterumque legerim, multa me effugisse opinor. Nihilominus haud scio an aliquae imitationesme praeterierint. At tamen multas inveniri posse, quibus aliquid maioris momenti afferatur, vix credam.

Priusquam autem ad rem ipsam aggrediar, quo ordine similitudines proferre in animo habeam, exponendum mihi est. Qua in re haec dispositio mihi rei aptissima visa est:

I. De similibus versuum initiis.
II. De similibus versuum clausulis.
III. De aliis similibus hexametri locis.
IV. De similibus sententiis.
V. De fabulis similiter narratis et rebus similiter pertractatis.
VI. De similibus comparationibus.

His editionibus usus sum:

Ennius, ed. J. Vahlen, Leipzig, 1903.
Sallustius, ed. H. Jordan, Berlin, 1887.
Lucretius, ed. Munro, Cambridge, 1886.
Catullus, ed. Schwabe, Gießen, 1866.
Cicero, de oratore, ed. Piderit, Leipzig, 1878.
Vergilius, ed. Ribbeck, Leipzig, 1859.
Horatius, ed. Vollmer, Leipzig, 1907.
Ovidius, ed. Riese, Leipzig, 1871.
Propertius, ed. M. Rothstein, Berlin, 1898.
Curtius, ed. Vogel-Weinhold, Leipzig, 1903.
Tacitus, ed. Nipperdey, Berlin, 1908.
Seneca, Trag., ed. Peiper-Richter, Leipzig, 1902.

[1]) l. c., pg. 20, 31.

Seneca, De beneficiis et de clementia, ed. Hosius, Leipzig, 1900.
Seneca, Nat. Quaest., ed. Gercke, Leipzig, 1907.
Seneca, Dialogi, ed. E. Hermes, Leipzig, 1905.
Manilius, ed. Th. Breiter, Leipzig, 1907.
Phaedrus, ed. L. Müller, Leipzig, 1888.
Petronius, ed. Buecheler, Berlin, 1882.
Lucanus, ed. Hosius, Leipzig, 1905.
Silius Italicus, ed. Bauer, Leipzig, 1890.
Valerius Flaccus, ed. O. Kramer, Leipzig 1913.
Statius, Silvae, ed. Klotz, Leipzig, 1900.
Statius, Thebais, ed. Klotz, Leipzig 1908.
Statius, Achilleis, ed. Klotz, Leipzig, 1902.
Persius, ed. Jahn-Buecheler, Berlin, 1886.
Juvenalis, ed. L. Friedländer, Leipzig, 1895.
Martialis, ed. L. Friedländer, Leipzig, 1886.
Suetonius, Caesares, ed. M. Ihm, Leipzig, 1907.
Apuleius, Metam., ed. R. Helm, Leipzig, 1907.
Avienus, ed. A. Holder, 1887.
Ausonius, ed. C. Schenkl, Berlin, 1883.
Claudianus, ed. Jeep, Leipzig, 1876.
Corippus, ed. M. Petschenig, Berlin, 1886.
Dracontius, ed. Fr. von Duhn, Leipzig, 1873.
Orestis Tragoedia, ed. C. Schenkl, Prag, 1867.
Consolatio ad Liviam, ed. Baehrens (Poet. lat. min. I 104).
Culex, ed. F. Leo, Berlin, 1891.
Anthologia Latina, ed. II, ed. Riese, 1894 et 1906.
Carmina latina epigraphica, ed. F. Buecheler, Leipzig, 1897.

I.

De similibus versuum initiis.

1.

Versuum initia usque ad caesuram semiternariam similia sunt:

a.

Phars. VIII 467: *Tempus erat,* quo
Silv. II 2, 133: *Tempus erat,* cum
Silv. III 1, 52: *Tempus erat* caeli
Theb. IV 680: *Tempus erat,* medii; cf. Verg. Aen. II 268; Ovid. Met. XIV 147: haec satis; multa alia exempla enumerare possum. De hac re iam disseruit Wold. Ribbeck (Verg. op. rec. O. Ribbeck, Leipzig, 1859–62, index).

Phars. I 67 = Silv. IV 4, 49: *Fert animus*; similiter Ovid. Met. I 1; 775; Stat. Theb. I 416; Sall. Bell. Iug. 54, 4; Suet. Oth. 6.

Phars. I 233: *Iamque dies* . . . exoritur
Silv. III 1, 55: *Iamque dies* aderat; cf. Verg. Aen. II 132; Horat. Sat. I 5, 20.

Phars. VII 545: *Ventum erat ad* robur
Phars. IX 511: *Ventum erat ad* templum
Theb. II 65: *Ventum erat ad* Thebas
Theb. IX 225: *Ventum erat ad* fluvium; cf. Verg. Aen. VI 45; Horat. Sat. I 9, 35; Ovid. Fast. III 13; 651; Dracont. X 366.

Phars. X 193 = Silv. I 2, 103; Theb. I 283; V 753: *Finierat*[1]); cf. Ovid. Met. XIII 123; Fast. VI 65.

---

[1]) cf. E. Bednara, Archiv für lat. Lexikographie, XIV, pg. 350 sq.: „formae perfecti, plusquamperfecti, futuri exacti productione syllabarum graves commodiores fiunt omissa littera v.“ cf. Ovid. Am. I 13, 45: fīnĭĕram.

Phars. III 406: *Si qua fidem* meruit
Silv. V 2, 117: *Si qua fides* dictis; cf. Verg. Aen. X 792; Ovid. Met. IX 55; 371; XV 361; Amor. II 6, 51.

Phars. II 15 = Theb. V 719: *Mens hominum*; similiter Verg. Aen. X 501: Nescia *mens hominum*

Phars. I 147: *Ferre manum*
Theb. VIII 668: *Ferte manus!* cf. Verg. Aen. V. 403: *Ferre manum*

Phars. I 144; 145: . . . sed *nescia* virtus
Stare loco
Theb. I 130; XI 658: *Stare loco*

Simile aliquid invenitur apud Vergilium, Georg. III 84: *Stare loco nescit.*

Phars. VI 415 = Theb. II 177: *Mens agitat*; cf. Verg. Aen. IX 187.

Phars. VII 616 = Theb. X 317: *Vita fugit*; similiter Verg. Aen. XI 831; XII 952: *Vitaq*ue cum gemitu *fugit* . . .

Phars. IX 741; 742: *Ecce* subit virus tacitum, *carpitque medullas*
Ignis edax
Theb. XII 429; 430: *Ecce* iterum fratres; primos ut *contigit artus*
Ignis edax

Etiamsi versus initium *Ignis edax* legitur apud Ovid. Met. IX 202 (postea apud Dracont. IV 53), tamen ex reliquis consensibus Lucanum hoc loco esse Statii auctorem concludendum est.

Phars. VI 419: *Spemque metumque*
Phars. VII 211: *Spesque metusque*
Silv. II 2, 125: *Spemque metumque*; cf. Verg. Aen. I 218; Val. Flacc. VII 192; Coripp. Joh. III 154; Anth. Lat. 8, 67.

Phars. X 117: *Calcabatur* onyx
Silv. I 3, 53: *Calcabam*; cf. Ovid. Met. II 853.

Phars. I 127 = Theb. III 563: *Scire nefas*; cf. Ovid. Fast. III 325; Horat. carm. I 11, 1[1]).

---

[1]) cf. Ganzenmüller, Beiträge zur Ciris, Fleckeis. Jahrb., Suppl.-Bd. 20 (1894), pg. 649.

b.

Phars. II 18; 19: . . . latuit *plebeio* tectus amictu
Omnis honos: nullos comitata est *purpura fascis*
Silv. I 2, 233; 234: *Omnis honos*[1]), cuncti veniunt ad limina *fasces*;
Omnis *plebeio* teritur praetexta tumultu
Silv. IV 1, 26; 27: *Purpureique* patres, lucemque a consule ducit
Omnis honos?
Ach. I 798: *Omnis honos*
Verba *Omnis honos* claudunt pentametrum apud Ovid. Fast. V 18.

Phars. III 689: *Mille modos* inter *leti mors una* timori est
Theb. IX 280: *Mille modis leti* miseros *mors una* fatigat

Phars. IX 783 = Silv. IV 2, 52; V 1, 127: *Parva loquor*

Phars. II 108: *Crimine quo* parvi caedem potuere *mereri?*
Silv. V 4, 1: *Crimine quo merui,*

Phars. VIII 308 = Theb. II 148; XI 299: *Fata movent*

Phars. IX 217 = Theb. XII 417: *Mortis honos*

Phars. I 129: . . . alter *vergentibus* annis[2])
In senium[3])
Theb. I 390: Rex ibi tranquille, medio de *limite vitae*
In senium vergens,
Similiter Phars. II 105 sq.:
Non *senis* extremum piguit *vergentibus* annis
Praecepisse diem, nec primo in *limine vitae*
et Silv. IV 4, 70: *Vergimur in senium*

Phars. I 205 = Silv. III 3, 117; *Signa tulit*

Phars. III 627 = Theb. VII 591: *Strage virum*

Phars. IX 770 = Theb. VI 842: *Membra natant*

Huic parti subiungo:

---

[1]) Lehanneur, de P. Pap. Statii vita et operibus quaestiones, Paris, 1878, pg. 142 dicit: „*Omnis honos*", non semel a Statio dictum est pro omnibus magistratibus (I 2, 233 et IV 1, 27): in eadem ecloga iam Statius dixerat „bis sextus *honos*" pro consulatu.

[2]) Similiter Seneca, de clem. I 11, 1: iam *in senectutem annis vergentibus.* cf. etiam Tac. Annal. XIII 38.

[3]) Hanc substantivi formam epici inde ab Ennio adamaverunt pro solita, quae est *senectus,* quippe quae in hexametri numeros minus quadraret: cf. Bednara, l. c., pg. 346.

Phars. X 194 = Silv. II 1, 82: *Fas mihi*

Phars. V 272: *Imus in* omne nefas[1])
Silv. III 2, 69: *Imus in* abruptum[2])

2.

Versuum initia inter se congruunt usque ad caesuram semiquinariam.

a.

Primo loco commemoranda sunt duo patronymica, quae versum usque ad hanc caesuram complent:
Phars. IX 644 = Silv. IV 6, 33; Theb. I 486; V 401; VI 312; VIII 499; X 647; XI 47: *Amphitryoniades*; cf. Verg. Aen. VIII 214; 103; Ovid. Met. IX 140; XV 49; Petron. 119, 206; Val. Flacc. I 375; 635; III 733.

Phars. VIII 407 = Theb. I 313; IV 491; VI 426; VII 216: *Oedipodionias*; cf. Ovid. Met. XV 429.

Cetera exempla haec sunt:
Phars. I 33; 34: Quodsi non aliam venturo *fata* Neroni
Invenere viam
Silv. V 1, 145: *Invenere viam* liventia *fata*
Similiter Verg. Aen. X 113: *Fata viam invenient* . . .
et Theb. V 109: *Inveni,* promitto, *viam* —

Phars. II 98; 99: . . . . *quis* ille
Quis fuit ille dies.
Theb. I 165; 166: . . . *quis* tum mihi, saeve,
Quis fuit ille dies; cf. Ovid. Am. III 12, 1; Theb. XII 698.

Phars. VIII 208 = Silv. III 4, 20: *Terrarum dominos*[3]); cf. Horat. Carm. I 1, 6; Ovid. ex Ponto I 9, 36; II 8, 26; Mart. I 4, 2.

Phars. I 184; VII 679 = Theb. VIII 734: *Ingentesque animos* cf. Ovid. Met. I 166.

b.

Phars. I 388 = Theb. IV 353; VI 663: *Promisere manus*

Phars. II 169 = Theb. III 199: *Meque ipsum memini*

---

1) cf. Ovid. Met. VI 613: Possit. in *omne nefas* ego me, germana, paravi.
2) cf. Verg. Aen. XII 687: Fertur *in abruptum* et Claudian. in Eutrop. II 424.
3) Hos locos comparavit A. Zingerle, Ovidstudien, III, pg. 21.

Phars. II 234: *At non magnanimi*
Theb. X 399: *At non magnanimus*
Postea Claud. Ruf. I 259.

Phars. II 331 = Silv. IV 8, 4: *Tertia iam suboles*

Phars. VI 160; 161: . . . confringite *tela*
Pectoris impulsu
Theb. VII 529; 530: . . . quales ubi *tela* virosque
Pectoris impulsu rabidi stravere leones

Phars. I 543: *Desperare diem*
Theb. IV 284: *Desperasse diem*

Phars. IV 617: *Conseruere manus*
Theb. VII 323: *Conseruitque manum*
Similiter Theb. III 18: Si *conserta manus*
Verba *conseruere manus* finiunt pentametrum apud Ovid. Heroid. XII 100.

Phars. V 215 = Silv. V 5, 12: *Liventesque genas*

Phars. VI 547: *Insertum manibus*
Phars. VIII 552: *Inseruisse manus*
Phars. IX 483: *Inseruitque manus*
Silv. II 5, 6: *Insertasque manus*

Verba *inseruisse manum* claudunt pentametrum apud Ovidium, Am. II 15, 12.

Phars. VI 732 = Theb. III 60: *Infelicem animam*

Phars. I 4: *Cognatas acies*
Theb. I 1: *Fraternas acies*

Hoc loco enumeranda esse puto:
Phars. I 70: *Invida fatorum*
Theb. X 384: *Invida fata* piis
Postea in carm. epigr. 555, 4.

Usque ad caesuram κατὰ τρίτον τροχαῖον consentiunt:
Phars. I 609 = Theb. I 507: *Electa cervice*

3.

Versuum initia sunt eadem usque ad caesuram semiquinariam excepto verbo primo.

a.

Phars. X 85: Et *sic orsa loqui*
Theb. X 125: Tunc *sic orsa loqui*; cf. Verg. Aen. VI 125; Ovid. Met. IV 320; VI 28; Claudian. in Eutrop. I 391[1]).

Phars. II 525: Lucis *rumpe moras*
Ach. I 872: Heia, *abrumpe moras*; cf. Verg. Aen. IV 569; Ovid. Met. XV 583; Mart. II 64, 9; Claudian. epist. II 19; Anth. Lat. 17, 89; similiter Verg. Georg. III 42.

Existimo in hoc numero etiam ponendos esse hos versus:
Phars. VII 68: Hoc *pro* tot *meritis*
Theb. V. 320: His mihi *pro meritis*; cf. Ovid. Am. III 6, 105: At tibi *pro meritis*

b.

Phars. I 6: In *commune nefas*
Ach. I 669: Iam *commune nefas*

Phars. V. 442: Saeva *quies pelagi*
Silv. II 2, 26: Mira *quies pelagi*

Phars. II 165: Tam *laceros artus*
Phars. II 177: Cum *laceros artus*
Theb. XII 411: Huc *laceros artus*

Phars. VIII 139: Heu *nimium felix*
Silv. V 5, 59: O *nimium felix*
Similiter fere Senec. Herc. Oet. 1778:
Tantus vocabit? o *nimis felix nimis*
Senec. Herc. Oet. 1803: Dilecta vidi? pro *nimis felix nimis*
Sil. It. I 667: Cum *felix nimium*

II.

De similibus versuum clausulis.

1.

Primo finem hexametri usitatissimum[2]) commemorare volumus, in quo pedes quintus et sextus

---

[1]) cf. Gramlewicz, Quaest. Claudianeae, diss., Breslau, 1877, pg. 11.
[2]) cf. L. Müller, de re metrica, pg. 206.

— prior quidem dactylus — singulis nominibus explentur: –⏑⏑ –⏓[1]).

a.

Persaepe duo substantiva inter se cohaerentia, quae ad talem versus finem maxime apta sunt, a poëtis usurpantur.

Nubila[2]) saepe ponitur in quinto pede, praecipue una cum sequente voce *caeli* vel *caelo:*

Phars. X 242 = Silv. III 3, 36; Theb. I 342; 664; VI 406: *nubila caelo*; cf. Verg. Aen. III 586; XII 367; Georg. IV 166.

Item *saecula* hoc loco saepe ponitur:
Phars. VII 589 = Silv. I 1, 8; Theb. II 486; V 747: *per saecula nomen*; cf. Verg. Aen. VI 235; Sil. It. III 441; X 71; XV 553; C. I. L. III 6423.

Saepissime hoc hexametri loco poëtae trisyllabo casu nominis *pectus*[3]) una cum sequente bisyllabo vocabulo utuntur; velut haud raro leguntur nomina *pectore* et *cura:*
Phars. I 272; III 52; VIII 161 = Silv. II 1, 71; V 1, 77; Theb. II 338; VIII 606; XII 514: *pectore curas*; cf. Verg. Aen. I 227; Sil. It. IV 92; Val. Flacc. V 281; Claudian. VI. Cons. Hon. 147.

Porro nonnullae aliae hexametri clausulae in quinto pede cum *pectora* (*–re*) compositae commemoratione dignae sunt:

Phars. II 38: *pectora matres*

---

[1]) cf. Zingerle, Zu spät. Lat. Dichtern, I, pg. 46 sqq. Skutsch, Pauly-Wissowa, V 2623 (de Ennio). Weyman, Blätter für Bayr. Gymnas.-Wesen, 31 (1895), pg. 537 sqq. E. Bednara, Archiv f. Lat. Lexikographie, XIV, 554.

[2]) cf. Bednara, l. c., XIV, 540: Magnus est numerus neutrorum secundae declinationis, quae in plurali poëtico apparent. Nam cum masculina et feminina non fere nisi synaloephae defugiendae causa plurali ponantur numero, pluralis neutrorum rythmo postulatur.

[3]) cf. Bednara, l. c., XIV, 554: Saepius autem quam masculina et feminina tertiae declinationis plurali ponuntur neutra attributo vel praedita vel priva, causa vel cogente vel non cogente rhythmi tantum gratia, cum poëtae nomina dactylica velut *cărmĭnă pĕctŏră* libenter in quinto hexametri pede collocaverint. Atque omnino nom. et acc. pl. in dactylicum cadens multo est commodior quam singularis unam tantum aut — ante cons. nullam brevem syllabam praebens.

Silv. V 5, 13: Theb. III 126: *pectore matres*; cf. Verg. Aen. VII 392; XI 877.

Huc pertinet idem usus dactylicorum casuum vocabulorum *aequor* et *litus*, quibus vocabulis etiam *gurges*, quod nomen non tam saepe legitur, addi potest. Haec exempla mihi praesto sunt:

Phars. I 693; IV 429; VII 134; VIII 178; IX 348 = Theb. IV 812; V 89: *littora ponto*; cf. Ovid. Met I 292; Sil. It. I 54; XVII 239; Val. Flacc. II 366; IV. 590; VIII 207.

Phars. II 649: . . . *solvunt*que cavas a *litore puppes*
Silv. V 1, 242; 243: . . . Phario de *littore puppes*
Solvit iter
Clausula *litore puppes* iam invenitur apud Verg. Aen. III 277; VI 901.

Phars. III 235 = Silv. I 3, 65: *gurgite fontem*; cf. Sil. It. IV 639.
Phars. V 234; VII 813 = Theb. VII 143: *gurgite pontus*; cf. Lucret. V 387; Verg. Aen. XI 624; Petron. 123, 241; Sil. It. I 197; IX 320; XII 117; 440.

Porro poëtae hoc versus loco crebro utuntur nominibus *sidera* et *tempora*:
Phars. IV 54; 521 = Silv. V 1, 241; Theb. X 145: *sidera caelo*; cf. Verg. Aen. IV 578; Georg. II 1; 342; Ovid. Met. VII 580; Sil. It. II 289; VII 476; XI 461.

Phars. II 268 = Theb. I 499: *sidera lapsu*; cf. Verg. Aen. IV 524.

Nomen *tempora* saepe cum vocabulis *nox* et *vita* coniungitur [1]):
Phars. VI 120 = Theb. II 171: *tempora noctis*; cf. Ovid. Am. II 11, 51.

Phars. IV 481; IX 233 = Silv. V 1, 205: *tempora vitae* [2]); cf. Ovid. ex Ponto III 2, 29; Iuvenal. XIV 157.

Similia substantiva ac *tempus* sunt: *pondus, vulnus:*
Phars. VI 199 = Theb. XII 742: *pondera saxi*; cf. Ovid. Fast. II 367; Mart. I 88, 3.

---

[1]) cf. Zingerle, Zu spät. Lat. Dichtern, I, pg. 52.
[2]) cf. Bednara, l. c., XIV, pg. 561.

Phars. IX 814: ... *totum* est pro *volnere corpus*
Theb. V 598: ... *totumque* in *vulnere corpus*
Clausulam *volnere corpus* habet Ovid. Met. XII 99.

Saepe hexameter aliquo casu vocabuli *sanguis* cum nomine *campus* vel cum aliis substantivis compositi finitur:
Phars. VII 854 = Silv. V 3, 39; I 2, 97; Theb. X 5; XII 192: *sanguine campos*; cf. Verg. Georg. I 491; 492; Sil. It. XI 552; XIV 130; Coripp. Joh. III 295.

Ad illa vocabula, quae hexametri clausulae facile inseri possunt, etiam referenda sunt nomina quaedam, quorum casus nominativus syllaba — *men* terminatur. Ut exemplo utar, praebeo *lumen, limen, gramen, fulmen, flumen.*
Phars. VI 658: *lumina voltu*
Theb. X 693: *lumina voltus*; cf. Ovid. Met. XIII 455.

Phars. I 154: *lumina flamma*
Theb. X 117: *lumina flammis*; cf. Verg. Aen. VI 300: *lumina flamma*

limen cum nomine *vita* est adhibitum:
Phars. II 106: ... nec *primo* in *limine vitae*
Theb. V 535: ... *prima* ad *limina vitae*; cf. Senec. Herc. Fur. 1133: Quas in *primo limine vitae*
Silv. II 1, 38; IV 2, 13; Theb. V 260; VII 166: *limine vitae*
Similiter Silv. V 2, 86: ... nec *primo in limine* sistit
Similiter: *limine primo*: Silv. V 3, 72; Verg. Aen. VI 427; Claudian. III. Cons. Hon. 10.

Phars. VI 200 = Theb. VIII 56; X 652; XI 339; XII 558: *limine portae*; cf. Verg. Aen. II 242; Sil. It. VII 49; XIII 73; 725; Val. Flacc. I 676; VII 382; Orest. trag. 246; 592.

Phars. V 155 = Theb. I 641: *limina templi*; cf. Ovid. Fast. VI 481.

Phars. IV 412; IX 182 = Silv. V 3, 24: *gramine campum*; cf. Horat. Carm. IV 7, 1; epist. II 3, 162; Ovid. Ars. amat. III 249; Sil. It. VII 289; XIII 660; Avien. III 998; Anth. Lat. 83, 65.

Phars. I 606 = Theb. VIII 76: *fulminis ignes*; cf. Verg. Aen. X 177; Sil. It. XIV 589; Auson. Idyll. VI 18.

Phars. I 222 = Theb. I 575: *fluminis undas*; cf. Verg. Aen. III 389; Sil. It. IX 615; XIII 66; Val. Flacc. V 350; Avien. III 543.

Libenter poëtae in quinto hexametri pede utuntur illis primae declinationis substantivis, quorum casus nominativus ante finalem ă vocalem ĭ habet. Hoc loco enumerandae sunt: *gloria, regia, copia.*

Phars. X 284 = Silv. II 4, 24; Theb. IV 242: *gloria genti*; cf. Verg. Aen. VI 767; Ovid. Met. XII 525.

Phars. I 46 = Theb. XI 218: *regia caeli*; cf. Verg. Aen. VII 210; Ovid. Met. II 298; Sil. It. I 136; Val. Flacc. I 668.

Phars. VI 619 = Theb. IX 491: *copia mortis*; cf. Ovid. Ib. 123.

Compluries in hac hexametri specie inveniuntur haec exempla:

Phars. III 90; 99; 298 = Silv. I 2, 191; IV 4, 14; V 2, 169: *moenia Romae*; cf. Ovid. Met. XI 199; Verg. Aen. I 7; Sil. It. I 389; 608; III 182; 509; XVII 353.

Phars. III 595 = Ach. I 644: *cornua lunae*; cf. Ovid. Met. III 682; Am. II 1, 23.

Phars. III 596; V 560; IX 77 = Ach. I 446: *carbasa venti*; cf. Ovid. Trist. I 2, 91; Sil. It. III 130.

Phars. II 223 = Theb. VIII 323: *ordine belli*; cf. Verg. Aen. VIII 629.

Phars. IX 1008 = Silv. II 1, 104: *murmure voces*; cf. Ovid. Met. XII 49.

Substantivum cum adiectivo coniunctum format quintum et sextum pedem hexametri.

Phars. II 299; III 98 = Theb. VI 81: *ignibus atris*; cf. Verg. Aen. XI 186; Ovid. Fast. II 561.

Phars. III 409 = Theb. I 646: *nubibus atris*; cf. Verg. Aen. X 264.

Phars. V 17 = Theb. III 600: *sanguine prisco*
Similiter Verg. Aen. VII 706:

Ecce Sabinorum *prisco* de *sanguine* magnum

Phars. VII 216 = Theb. II 395: *ordine certo*; cf. Lucret. II 252.

Phars. IV 576 = Silv. V 2, 98: *ardua virtus*; cf. Ovid. Ars amat. II 537.

Phars. X 134 = Silv. V 2, 158: *fortior aetas*; cf. Ovid. Her. I 109.

Phars. II 290: ..., cum *ruat arduus aether*

Theb. IX 30: Illo avidae cum voce *ruunt*, sonat *arduus aether*; cf. Verg. Georg. I 324.

His locis pedes quintum et sextum explet substantivum cum verbo adiuncto:

Phars. II 158 = Theb. II 87: *sanguine fuso*; cf. Verg. Aen. II 532: *sanguine fudit*

Phars. III 472: *corpora pressa*

Theb. XI 542: *corpore pressit*; cf. Ovid. Met. IV 448; Am. I 5, 24.

Phars. I 246 = Ach. I 930: *occupat artus*; cf. Verg. Aen. VII 446; Ovid. Met. III 40; XIV 757; Sil. It. VI 409; Anth. Lat. 8, 18.

Phars. III 25 = Theb. IV 715: *rumpere somnos*

Phars. VII 24: *rumpite somnos*

Similiter Ovid. ex Ponto III 6, 55:

... *somnos* tibi *rumpere* possit

Phars. VII 473: *sanguine tinxit*

Theb. VI 758: *sanguine tingui*; cf. Ovid. Met. X 225; Petron. 124, 294; Sil. It. IV 168.

Phars. VI 565: *oscula figens*

Theb. XII 27: *oscula figunt*; cf. Verg. Aen. II 490; Sil. It. XI 331.

Phars. I 207: *colligit iram*

Phars. II 93: *colligit iras*

Theb. XII 759: *colligit ira*; cf. Lucret. I 723.

b.

Duo substantiva fingunt hexametri finem:

Phars. I 684 = Silv. III 2, 115: *gurgite Nili*

Phars. III 189 = Theb. I 227: *funera Cadmi*

Phars. I 86 = Theb. II 211: *foedera regni*

Phars. I 4: *foedere regni*

Phars. I 405: ... *sub* Herculeo sacratus *numine portus*

Silv. II 2, 24: ... gaudet gemino *sub numine portus*

Phars. III 19: Sufficiunt, lassant *rumpentis stamina Parcas*

Theb. VIII 13: Augure tunc demum *rumpebant stamina Parcae*

Silv. V 1, 169: ... posuissent *stamina Parcae*

Phars. I 208 = Theb. V 538: *verbere caudae*

Phars. III 603 = Theb. VI 340: *gloria matris*

Phars. II 24: *famularum bracchia planctus*
Theb. VI 219: *famularum bracchia planctum*

Phars. III 17: *Tartara poenas*
Theb. I 56: *Tartara poenis*

Phars. IX 691: *orbita solis*
Silv. III 3, 55: *orbita lucis*

Phars. IX 320: ... *niger imbribus auster*
Theb. V 705: ... *niger imbribus auster*

Substantivum cum adiectivo coniunctum claudit versum:

Phars. III 619; 620: .... fraternaque *pectore nudo*
Arma tegens crebra confixus cuspide *perstat*
Theb. XI 418; 419: .... hinc *pectore nudo*
Stant matres
Ach. I 77; 78: .... et *pectore nudo*
Caeruleis *obstabat* equis
Theb. VII 481: *pectore nudo*;
cf. etiam Phars. VII 701: ... *quo pectore* Romam
et Silv. III 2, 82: ... *quo* nunc ego *pectore* somnos

Phars. II 21 = Theb. V 593: *funere primo*

Phars. VIII 72 = Sil. III 5, 24: *vulnere primo*

Phars. III 622 = Theb. IV 72: *volnere multo*

Phars. VI 554 = Theb. V 162: *sanguine vivo*

Phars. II 243 = Silv. I 3, 41; III 2, 48: *turbine nullo*

Phars. VII 760 = Theb. V 488: *impia plebes*

Phars. IV 629 = Theb. IV 454: *arida tellus*

Phars. VIII 392 = Silv. V 2, 46: *barbara tellus*

Phars. VI 702: *viscera saevo*
Theb. V 238: *viscera saevus*

Phars. III 740: *lumina dextram*
Silv. V 1, 196: *lumina dextra*

Phars. VIII 590: *anxia puppe*
Theb. IX 141: *anxia puppis*

Phars. V 483; 782 = Theb. VIII 250: *prospera belli*

Phars. I 182: *utile bellum*
Theb. VII 66: *utile bello*

Hexameter finitur substantivo cum verbo adiuncto:
Phars. VI 225: *aethera*[1]) *pulsat*
Silv. IV 1, 6: *aethera pulset*

Phars. I 261 = Theb. X 390: *lux solverat umbras*
Postea Val. Flacc. III 1; V 606.

Phars. I 350[2]):
Nam neque praeda meis neque regnum *quaeritur armis*:
Phars. V 273: .... finis quis *quaeritur armis?*
Theb. VII 554: .... et saevis pax *quaeritur armis*:

2.

Sequitur, ut de ea hexametri clausulae specie dicamus, in qua pes sextus quidem bisyllabo vocabulo solus expletur, sed ad quintum pedem fingendum nomen complurium syllabarum adhibitum est, quod etiam ad pedem quartum pertinet: **– ⏑ ⏑ –⏓.

Apud Lucanum et Statium haec exempla invenimus:

a.

Phars. VI 611 = Theb. III 242: *origine mundi*; cf. Lucret. V 548; Ovid. Met. I 3.

Phars. X 135: Vix ulla *fuscante* tamen *lanugine malas*
Theb. VII 655: . . . *lanugine malae*; cf. Ovid. Met. IX 398; XIII 753; Sil. It. II 319; VII 691; XVI 468; Mart. II 61, 1.

Hic cum Statius non Lucani sed Ovidii memor fuisse possit, certe Lucanum suum expressit loco Silv. III 4, 65 sq.:
... ne prima *genas lanugo* nitentes
Carperet et pulchrae *fuscaret* gratia formae.

Phars. VIII 314: ... sat *magna feram solacia mortis*[3])
Theb. I 596; IX 664: .... *solacia morti*

Verisimile esse mihi videtur Lucanum imitari Ovidium in Met. V 191:

---

[1]) cf. Neue, Formenlehre der Lat. Sprache, Berlin, 1877, I, pg. 302 et Köne, Über die Sprache der röm. Epiker, Münster, 1840, pg. 108.

[2]) cf. Hosius in editione Lucani, praefat., pg. XXIX.

[3]) cf. hexametri finem apud Ovid. Met. V 73 et Claudian. Bell. Gild. 381: *solacia leti*.

Magna feres tacitas *solacia mortis* ad umbras,
etiamsi verba *solacia mortis* apud Ovidium hexametrum non claudunt.

Phars. II 198 = Theb. I 595; V 693: *occumbere leto*
Postea Sil. It. XIII 380; Val. Flacc. I 633.
Similiter Verg. Aen. II 62; Phars. IV 165: *occumbere morti*
Theb. IX 509: *occumbere ferro*

Phars. X 173: *producere noctem*
Theb. II 74: *educere noctem*
Similiter Verg. Aen. IX 166: ... *noctem* custodia *ducit*; cf. Val. Flacc. I 251; Claud. III. Cons. Hon. 48.

Phars. VII 8: *imagine somnos*
Theb. III 419: *imagine somnus*; cf. Ovid. Met. XIII 216.
Porro similiter legitur in Silv. V 3, 289:
... *somni*que in *imagine* monstra

Phars. II 557 = Theb. II 669: *praecordia sanguis*; cf. Verg. Georg. II 484.

Phars. V 557 = Theb. VIII 37: *discrimina rerum*; cf. Verg. Aen. I 204.

Phars. VI 653: *descenderit umbras*
Silv. III 3, 206; Theb. X 404: *descendit ad umbras*
Silv. V 5, 41: *descendentibus umbris*;
cf. Verg. Aen. VI 404: *descendit ad umbras.*

Phars. VIII 67: *complexibus artus*
Silv. V 1, 194: *amplectitur artus*; cf. Ovid. Her. XII 173: *amplectitur artus*
et Val. Flacc. III 310: *amplexibus artus*

Phars. I 473: *Mevania campis*
Silv. I 4, 128: *Mevania valles*; cf. Prop. IV 1, 123: *Mevania campo*

b.

Phars. VI 42: *indagine claudit*
Silv. II 5, 8: *indagine clausus*

Phars. VII 240 = Theb. II 116: *cupidine regni*

Phars. IV 754 = Theb. VI 470: *sudoribus artus*

Phars. VII 313 = Theb. IV 349: *destringere ferrum*

Phars. I 360 = Theb. II 101: *expromere voces*

Phars. II 315: *invadite ferro*
Theb. II 487: *invadere ferro*

Phars. II 618: *refunderet undas*
Theb. IX 465: *refunditur unda*

Phars. III 195 = Theb. IX 446: *furentibus undis*

Phars. IV 733; VIII 224: *decurrere campis*
Theb. VII 415: *decurrere campo*

Phars. IX 2: *compescuit umbram*
Theb. XI 79: *compescitis umbras*

Phars. V 659 sq.: ... licet ingentes *abruperit actus*
Festinata dies *fatis*
Silv. IV 6, 71: ... magnos *Fatis rumpentibus actus,*

Phars. I 334 sq.: .... ex hoc iam te, improbe, *regno*
Ille tuus saltem doceat *descendere* Sulla
Theb. II 396: *descendere regno*

3.

Deinde si ad eas hexametri clausulae species animum intendimus, in quibus verbum extremum est trisyllabum, maxime huius speciei ratio habenda est: –⏑ ⏑–⏓.

Cuius apud Lucanum et Statium legimus haec exempla:

a.

Phars. IX 32 = Ach. I 34: *mille carinis*; cf. Verg. Aen. II 198; IX 148; Ovid. Met. XII 37; XIII 182; Sen. Troad. 708; Sil. It. XI 589; Anth. Lat. 184, 3.

Phars. VII 609: *ora resolvit*
Theb. IV 839: *ora resolvis*; cf. Verg. Georg. IV 452.
Hoc loco etiam commemorandus est locus Theb. VIII 90:
... *ora resolvere* fas est.

Phars. II 236 = Theb. I 403: *nocte sopora*
Similiter Verg. Aen. VI 390: ... *noctis*que *soporae*

Phars. II 526: *arma parabat*
Ach. I 394: *arma parantur*
Similiter Ovid. Fast. IV 700: *arma parat*

Phars. IV 297 = Theb. XI 463: *luce relicta*
Similiter Verg. Aen. X 855: ... *lucemque relinquo*

Phars. VI 783: *fata pararent*
Theb. V 714: *fata parabas*; cf. Ovid. Met. XIV 213.

Phars. VIII 502: *bella geruntur*
Theb. IV 115: *bella gerantur*
Apud Vergil. Aen. I 48 incipiunt haec verba versum: *Bella gero.*

Phars. IX 611 = Silv. I 3, 70: *fonte relicto*; cf. Verg. Eclog. VI 43.

Phars. X 540: *stragis acervis*
Theb. V 249: *caedis acervum*;
cf. Verg. Aen. VI 504; XI 384: ... *stragis acervos*;
cf. Verg. Aen. X 245; XI 207: ... *caedis acervos*

Phars. II 628: *post terga relictis*
Theb. V 507: *post terga relinquit*; cf. Ovid. Met. II 187; X 670; Fast. IV 281.

Phars. VI 703; IX 838 = Silv. I 4, 123: *fila sorores*[1])
Theb. I 632: *fila sororum*; cf. Ovid. Am. I 3, 17; Sil. It. III 96; XVII 361.

Phars. II 490 = Theb. XI 572: *nec plura locutus*
Phars. IV 544: *nec plura locuto*; cf. Verg. Aen. VII 599; XI 461.

b.

Phars. II 14 sq.: .... sit *caeca futuri*
Mens hominum fati:
Theb. V 718 sq.: .... et *caeca futuri*
Mens hominum

De his locis R. Helm[2]) dicit: „origo autem illius sententiae nescio an cognoscatur in Vergilianis verbis, quibus Pallantis morte exposita miseretur poëta (Verg. Aen. X 501):
Nescia mens hominum fati sortisque *futurae.*“

Certe autem Statius non Vergilio, sed Lucano exemplo usus est.

Phars. I 681 = Theb. V 720: *tela manusque*

Phars. II 329: *iuncta mariti*[3])
Silv. I 2, 189: *iuncta marito*

---

[1]) cf. Zingerle, Zu spät. Lat. Dichtern, II, pg. 19 sq.
[2]) de P. Pap. Statii Thebaide, Berlin, 1892, pg. 152.
[3]) saepe in titulis: cf. Hosius, Rhein. Mus., L, p. 287, adn. 2.

Phars. IX 3 sq.: Prosiluit busto semustaque *membra relinquens*
Degeneremque *rogum* sequitur convexa Tonantis
Theb. X 7: Funeraque orba *rogis* neglectaque *membra relincunt*

Etiamsi verba *membra relinquunt* finiunt hexametrum apud Ovidium in Trist. I 3, 73, tamen hoc loco Lucanum esse Statii auctorem puto.

Similiter res se habet in pugilum descriptione, ubi hexametri clausula *mole ruinae* iam apparet apud Ovid. Trist. V 12, 13:

Phars. II 187 sq.: . . . . sic *mole ruinae*
Fracta sub *ingenti* miscentur pondere membra
Theb. VI 878—880: . . . . venit arduus ille
Desuper *oppressumque ingentis mole ruinae*
Condidit . . .

Ingenti mole eodem versus loco apparet apud Verg. Aen. V 223:

Inde Gyan ipsamque *ingenti mole* Chimaeram

Phars. VI 719 = Silv II 6, 75: *ora*[1]) *levavit*

Phars. VII 126 = Theb. III 29: *arte relicta*

Phars. VII 294 = Theb. V 255: *in caede natantes*

Phars. VII 339: *corde gelato*
Theb. II 544: *corda gelari*

Postea Claudian. in Ruf. II 131: *ore gelato*[2])

Phars. VIII 494 = Silv. I 2, 137: *summa potestas*

Phars. VIII 867 = Silv. IV 1, 28: *longa vetustas*

Phars. IX 812 = Theb. X 320: *ora redundant*

4.

Restat, ut eam speciem hexametri clausulae afferam, in qua verbum extremum, quod est trisyllabum, nomen trisyllabum sequitur: – – ⏑ ⏑ – ⏓.

Exempla sunt haec:

a.

Phars. I 600: Et lotam parvo revocant *Almone Cybeben*
Silv. V 1, 222 sq.:

---

[1]) cf. Bednara, Archiv für Lat. Lexikographie, XIV, pg. 560.
[2]) cf. Gramlewicz, Quaest. Claudianeae, diss., Breslau, 1877, pg. 27.

Est locus ante urbem, *qua* primum nascitur ingens
Appia quaque Italo gemitus *Almone Cybebe*;

cf. Ovid. Fast. IV 337 sqq.:

Est locus in Tiberim *qua* lubricus influit *Almo* etc.

Hoc loco Statius et Ovidii et Lucani memor fuisse videtur. Haec versus clausula *Almone Cybeben* postea invenitur apud Sil. It. VIII 363.

Phars. III 630 = Theb. IX 279: *descendit in undas*
Theb. V 402: *descendere in undas*; cf. Verg. Georg. IV 235.

Phars. VI 4 = Theb. XII 717: *Martemque secundum*
Similiter Ovid. Met. XIII 359: *Marte secundi*

Phars. VIII 292 = Theb. III 76: *noctesque diesque*; cf. Horat. Sat. I 1, 76.

Phars. V 154 = Theb. VIII 389: *horrore comarum*
Similiter Verg. Aen. IV 280; XII 868:

Arrectaeque *horrore comae,*

Phars. I 576 = Theb III 184: *Junonis iniquae*; cf. Verg. Aen. VIII 292.

Phars. V 82: *telluris hiatus*
Theb. I 184: *telluris hiatu*; cf. Ovid. Heroid. III 63; Sil. It. IX 540.

b.

Phars. IV 187 = Silv. V 3, 195: *civilis Erinys*
Postea apud Mart. VI 32, 1: *civilis Enyo.*

Phars. V 413 = Theb. III 308: *caelumque fretumque*[1])

Phars. IV 245 = Silv. V 1, 125: *mensasque torosque*

Phars. V 232: *saxosa Carystos*
Theb. VII 370: *saxosa Caryste*
Simile aliquid apud Senec. Troad. 836:

An ferax varii *lapidis Carystos?*

Phars. X 472: *pacisque sequester*
Theb. VII 542: *pacisque sequestra*

---

[1]) cf. O. Müller, P. Pap. Stati Thebais et Achilleis cum scholiis, Leipzig, 1870, I, pg. 107.

Phars. II 112; 172; IX 214 = Theb. X 516[1]): *cervice recisa*; Postea Sil. It. XI 478.

Phars. I 72 = Theb. VIII 31: *conpage soluta*; cf. Persius III 58 (ed. Jahn); Claud. Pros. I 115.

Phars. IV 363: *voltuque serenus*
Theb. VIII 242: *vultuque sereno*

Phars. II 604: *cervice recepta*
Theb. II 326: *cervixque recepto*

Phars. III 305: *hostemque propinquum*
Theb. VII 129: *hostesque propinquos*

Phars. IX 169 sq.: .... nulli cognitus aevo
Luctus erat, mortem *populos deflere potentis*
Silv. I 4, 40: Lumina et ignarae *plebis lugere potentes*[2])

Phars. V 711: *bruma pellente relinquunt*
Theb. VIII 617: *bruma pulsante relictum*

Phars. VII 28: *noctemque beatam*
Silv. II 1, 231: *noctesque beatas*

Phars. IX 445 = Theb. VIII 268: *secura iuventus*

Puto huic parti adiungendam esse hanc similitudinem:
Phars. VI 398: ... primus chalybem[3]) *frenosque*[4]) *momordit*
Silv. I 2, 28: *frena*[4]) *momordit*

5.

Commemorandae denique sunt nonnullae hexametri clausulae congruentes, quae finibus supra positis coartari non potuerunt.

a.

Phars. II 233 = Theb. VI 765: *metuensque futuri*; cf. Hor. Sat. II 2, 110.

---

[1]) Hoc loco contra codicem P, qui cervice remissa habet, ponendum esse cervice recisa et ceteri codices et verba Lucani demonstrare videntur.

[2]) cf. Hosius, de imitatione scriptorum Romanorum imprimis Lucani, Festschr. d. Univ. Greifswald, 1907, pg. 5: „Sic Statii locus Vollmero non expeditus Silv. I 4, 40 lucem accipit ex exemplari Lucani IX 169."

[3]) cf. Köne, l. c., pg. 89.

[4]) neutrum cum masculino permiscetur; usitatior est forma *frena;* de his nominibus abundantibus disseruit Bednara, l. c., XIV, pg. 344: „In nominibus, quorum duae exstant flexiones, si alterius declinationis formae incommodae sunt, ad alteram refugiunt epici."

b.

Phars. V 317: *meruitque timeri*
Theb. VII 555: *meruere timeri*

Phars. VII 358 sq.: Si Curios his fata darent *reducesque Camillos*
Temporibus *Decios*que
Silv. V 2, 53: .... aliis *Decii reducesque Camilli*

III.

In prima et secunda parte huius opusculi versuum initiis et finibus tractatis in tertia parte explanabo **etiam alios hexametri locos esse, qui Lucano et Statio communes sunt.**

1.

Quorum primi ii enumerandi sunt, qui inter caesuram semiternariam et caesuram semiseptenariam iisdem verbis concipiuntur.

a.

Phars. I 524: Peioris *manifesta fides*
Theb. VI 638: Auditum *manifesta fides*; cf. Verg. Aen. II 309.

Phars. II 701: Italiam. vix *fata sinunt*;
Theb. X 216: Non pigeat, dum *fata sinunt*?
Similiter Ovid. Met. V 534: Non ita *fata sinunt*,

Phars. V 601: Occurrit *gelidus boreas*
Theb. I 193: Qualiter hinc *gelidus Boreas*; cf. Ovid. Trist. I 2, 29.

b.

Phars. I 535: Percussit *Latiale caput*
Silv. I 2, 192: Imperii *Latiale caput*

Phars VII 701: Et soceri *miserere tui*
Theb. I 281: Et generis *miseresce tui*

Phars. II 605: Excussi *placuere tori*
Theb. II 326: Cum profugo *placuere tori*

Phars. IV 812: A quibus omne *aevi senium*
Theb. I 268: Percensere *aevi senium*

Phars. VI 133: Debuerant quo *stare loco*
Theb. VIII 529: Ille tamen nec *stare loco*

Phars. IV 239: Atque hominem *didicere pati*
Theb. XI 551; Membra vides *disce* arma *pati*

Phars. IV 269: Auxilium *mactavit equos*
Theb. XII 70: Bellorum *mactabat equos*

Phars. I 432: Stridentes *acuere tubae*;
Theb. VIII 345: Incutiens *acuitque tubas*

Phars. VIII 216: Medorum *penetrare domos*
Theb. XII 199: Causa fui *penetrare domos*

2.

Nunc eos versus annotabo, in quibus nomen, quod praecedit caesuram semiquinariam, et hexametri clausula consentiunt.

Eius generis apud Lucanum et Statium haec exempla inveni:

a.

Phars. I 424: Optimus *excusso* Leucus Rhenusque *lacerto*
Phars. III 567: Iam non *excussis* torquentur tela *lacertis*
Theb. X 745: Nunc iaculum *excusso* rotat in sublime *lacerto*; cf. Ovid. Her. IV 43; ex Ponto II 9, 57; similiter Seneca, Benef. II 6.

Phars. IV 1: At procul *extremis* terrarum Caesar *in oris*
Theb. VII 814: Cuspis et *extremas* gravius mare torsit *in oras*; cf. Verg. Georg. II 171.

Phars. I 229 sq.: Inpiger; it *torto Balearis verbere fundae*
Ocior et missa Parthi post terga *sagitta*
Theb. VII 338 sq.: Glandibus et *torta* zephyros incidere *funda*
Cura: Cydoneas anteibunt gaesa *sagittas.*

Ut Statius Lucanum, ita Lucanus Vergilii secutus est versum Georg. I 309:

Stuppea *torquentem Balearis verbere fundae*:

Phars. IV 710 sq.: .... sic fatus *opertis*
Instruxit *campis* acies;
Theb. IX 742 sq.: .... effusus *apertos*
Liber amat *campos*; cf. Verg. Georg. II 280.

Phars. VII 141: Erigitur, *tendunt* nervis melioribus *arcus*
Silv. III 1, 51: Alcides *tenso*que modos imitabitur *arcu*
Similiter Ovid. Met. V 55:
Figere doctus erat, sed *tendere* doctior *arcus.*

Phars. VIII 161: Potus erat: *vigiles* Pompei pectore *curae*
Silv. I 4, 55: Imperium *vigiles*que suo pro Caesare *curae*;
cf. Ovid. Met. III 396.

Phars. VIII 234: Assyriae *iustas* Latii conpescuit *iras*?
Theb. VII 538: Non vetat; hic *iustae* Tydeus memor occupat *irae*
Item in Theb. XII 714 et in Ach. II 48; cf. Verg. Aen. X 714.

Phars. III 321: Adde, quod *innumerae* concurrunt undique *gentes*
Theb. XII 506: Iam tunc *innumerae* norant altaria *gentes*
Similiter Ovid. Trist. V 10, 15:
Innumerae circa *gentes* fera bella minantur,

b.

Phars. I 500: Fractaque *veliferi* sonuerunt pondera *mali*
Silv. V 1, 244: Lataque *veliferi* porrexit bracchia *mali*
Postea Val. Flacc. I 126.

Phars. III 70: Effusis *magnum* Libye tulit imbribus *annum*
Theb. IV 710: Donet agris *magnum*que inducat messibus *annum*
Similiter Theb. IX 406: ... et Tyrios *melior* venit *annus* in agros

Phars. I 101: Qui secat *et geminum* gracilis mare separat *Isthmos*
Theb. I 120: In latus *et geminis* vix fluctibus obstitit *Isthmos*

Phars. III 606: Agnorunt *miseri* sublato errore *parentes*
Theb. IX 295: Solus abi, *miseros* non decepture *parentes*
Simile aliquid apud Ovid. Met. XIV 744:
Membra sui, postquam *miserorum* verba *parentum*

Phars. II 308: Devotum *hostiles* Decium pressere *catervae*
Phars. VII 337: Vidit ut *hostiles* in rectum exire *catervas*
Theb. V 682: Rebar et *hostiles* huc advenisse *catervas*

Phars. II 409: Eridanus[1]) *fractas* devolvit in aequora *silvas*
Theb. II 248: Ture deos, *fractis*que obtendunt limina *silvis*

---

[1]) Eridanum similiter descriptum legimus in Vergilii Georg. I 481—483 et Georg. IV 372—373 et Aen. VI 659, unde Lucanum Eridani descriptionem sumpsisse putat Chistoni, De Vergilio Lucani in descriptionibus auctore, Riv. di storia ant. 3 fasc. 1 (1898), pg. 31.

Phars. VII 136: Aetheraque in *terras* deiecto sole *cadentem*
Theb. XI 3: Fulmen, et ad *terras* longe comitata *cadentem*

Phars. VIII 149: Plangitur, *infestae* tenduntur in aethera *dextrae*
Theb. VII 548: Scilicet *infestae* cum te circum undique *dextrae*

Phars. VIII 669: Ac retegit *sacros* scisso velamine *voltus*
Silv. IV 2, 54: Aethiopum *sacro* diffusus nectare *vultus*

Phars. VI 354: Lampados *Herculeis* fortis Meliboea *pharetris*
Theb. X 261: Arcus et *Herculeae* iuvissent bella *sagittae*?

3.

Progrediamur ad eos versus, in quibus secundae dimidiae partes inde a caesura semiquinaria consentiunt excepto nomine hexametrum claudente.

a.

Phars. III 711: *cava tempora* plumbo
Theb. I 418: *cava tempora* circum
Theb. VI 793: *cava tempora* mortes; cf. Ovid. Met. XII 133.

Phars. IV 41: *firmat vestigia* pilo
Theb. II 11: *firmat vestigia* virga
Similiter Verg. Aen. III 659:
Trunca manu pinus regit et *vestigia firmat*; cf. Claudian.[1])
Rapt. Pros. I 19: ... *firmat vestigia* thyrsus.

Phars. III 537: *petit aequora* remis
Theb. VI 847: *petit aequor* uterque; cf. Verg. Aen. XII 742.

Phars. IV 303: *multo sudore* iuventus
Theb. VIII 637: *multo sudore receptus*
Similiter Verg. Aen. IX 458:
Messapi et *multo* phaleras *sudore receptas*.
Hoc loco Statium usum esse versibus et Vergilii et Lucani puto.

Phars. VII 715: *promittunt munera* flentes
Ach. I 959: *promittit munera* gazae; cf. Verg. Aen. V 282.

Phars. VIII 375: *perfusus sanguine* membra
Silv. III 1, 35: *perfusum sanguine* robur
Silv. IV 6, 78: *perfusum sanguine* gentis; cf. Verg. Aen. XI 88.

[1]) cf. Gramlewicz, l. c., pg. 14.

Phars. IX 964: *nomen memorabile* Troiae
Silv. I 1, 67: *nomen memorabile* servant; cf. Ovid. Met. VI 12.

Phars. II 574: *patriis e sedibus* urbem
Theb. IV 76: *patria de sede* volentes
Theb. XII 507: *patriaque a sede fugati*;
cf. Ovid. ex Ponto IV 14, 59: ... *patria* quae *sede fugatis*

b.

Phars. IX 994: *pignus memorabile* templo
Silv. II 3, 43: *pignus memorabile* voti

Phars. IV 488: *bellorum nube* cadendum est
Silv. V 1, 132: *bellorum nube* videret

Phars. I 154: *praestringens lumina* flamma
Theb. V 666: *praestringunt lumine*; at inde

Phars. I 8: *Quis furor*, o cives, *quae tanta licentia* ferri
Theb. II 212 sq.: .... *quae tanta licentia* monstro
Quis furor est?

Versus initium *Quis furor* etsi iam apud Vergilium Aen. V 670 apparet, tamen verba *tanta licentia* nisi postea apud Silium I 385 aliosque hoc hexametri loco non leguntur; itaque hoc loco Statii exemplar fuisse Lucanum existimo.

Phars. VI 466: *praeducunt nubila* Phoebo
Silv. V 3, 13: *praeduxit nubila menti*[1])

Phars. III 601: *suspensa* per *ilia* ferrum
Theb. VI 473: *suspendunt ilia* flatus

Phars. I 55: *obliquo sidere* Romam
Theb. I 159: *obliquo sidere* tangit

Phars. II 287: *virtus secura* sequetur
Theb. XII 727: *virtus secura* residit

Phars. II 471: *ducentia signa* cohortes
Ach. I 603: *ducentem signa* catervae

Phars. II 713: *civili sanguine* Nereus
Theb. VI 737: *civili sanguine* virtus

Verba *sanguine civili* incipiunt hexametrum apud Lucret. III 70.

---

[1]) Ad hanc clausulam confer Ovid. Met. I 357:
... terrent etiamnum *nubila mentem*.

Phars. III 660: *perfosso pectore* corpus
Theb. III 654: *perfossum pectus* et arma

Phars. IV 174: Ense suos; mox ut *stimulis maioribus ardens*
Theb. XI 497: Tunc vero *accensae stimulis maioribus* irae

Phars. VI 314: *possessam numine* sedem
Theb. X 676: *possessus numine* pectus

Phars. IX 457: *resoluto vertice* pendet
Theb. IX 700: *resoluto vertice* nudus
Theb. I 90: *resoluta*que *vertice* crines

Phars. IX 817: *subita caligine* mortem
Theb. X 146: *subita caligine* sensit

Phars. II 401: *frangentes aequora* Pisae
Theb. IX 92: *fracta aequora* cedunt

Subiungere liceat:
Phars. III 269: *gens aspera* freno
Theb. IX 610: *gens aspera* ritu

Phars. V 469: *spes inrita* mundi
Theb. X 45: *spes inrita* fauces

4.

Accedamus ad eos versus, in quibus secundae dimidiae partes inde a caesura semiquinaria pares sunt excepto nomine versus paenultimo.

Huius speciei Lucanus et Statius haec exempla praebent:

a.

Phars. VIII 869: *veniet* felicior *aetas*
Theb. VII 220: *veniet* suspectior *aetas*
Theb. IV 253: *veniet* modo fortior *aetas*
Silv. I 2, 165: *veniet* iam tristior *aetas*
Similiter Ovid. Her. I 109:
Telemacho *veniet*, vivat modo fortior *aetas*:

Phars. I 28: *multos* inarata per *annos*
Silv. II 1, 109: *multum*que reliquerat *annos*; cf. Verg. Georg. II 208.

Phars. I 303: *bellorum* Roma *tumultu*
Theb. I 280: *belli* deflecte *tumultus*
Similiter Lucret. III 834:
Omnia cum *belli* trepido concussa *tumultu*

Phars. II 441: *vacuos*que inrumpat in *agros*,
Phars. IX 162: *vacuos* cultoribus *agros*
Theb. VI 190: *vacuosque* interrogat *agros*
Similiter Verg. Georg. II 54:
Hoc faciat, *vacuos* si sit digesta per *agros*
et Ovid. Met. VII 653: Partior et *vacuos* priscis cultoribus *agros*

Phars. III 702: *summas* remeabat in *undas*
Silv. III 2, 47: *summas*que supernatat *undas*; cf. Ovid. Fast. II 407.

Phars. IV 13: *placidis* praelabitur *undis*
Ach. I 57: *placidis* ipse arduus *undis*
Similiter Ovid. Met. XIII 898:
Discedunt *placidis*que natant Nereides *undis*

Phars. V 324: *rebus* lassata *secundis*
Theb. I 691: *rebus* mereare *secundis*; cf. Verg. Aen. I 207.

b.

Phars. I 641: *numerisque* moventibus *astra*
Tbeb. IV 411: *numerisque* sequentibus *astra*

Phars. VI 368: *famulantis* pascua *Phoebi*
Silv. III 3, 58: *famulantis* fistula *Phoebi*

Phars. V 280: *clausuram* quaerere *dextram*
Theb. II 643: *clauserunt* lumina *dextra*

Phars. II 609: *concessit* Magnus *in arces*
Silv. III 3, 163: *concedere* iussus *in arces*

Phars. III 697: *animam* servare *sub undis*
Theb. IX 238: *animae* valuere *sub undis*

Phars. II 222: *medio* sibi tollere *campo*
Theb. IX 806: *medio* Latonia *campo*

Phars. II 326: Interea Phoebo *gelidas pellente tenebras*
Theb. II 135: *Impulerat* caelo *gelidas* Aurora *tenebras*

Phars. V 60: *pressos* diademate *crinis*
Theb. V 235: *premit* in nova volnera *crinis*
Similiter Silv. I 2, 228: ... Minoa *crinem premit* ille corona

Phars. V 228: *belli* sentire *fragorem*
Theb. VII 797: *belli*que hunc esse *fragorem*

Phars. VIII 73: *titulis* insignis *avorum*

Silv. V 2, 22: *titulis* generosus *avitis*

Phars. I 529[1]): *mutantem* regna *cometen*
Theb. I 708: quae *mutent* sceptra *cometae*

5.

In hac denique parte tales versuum similitudines adnotabo, quae generibus adhuc tractatis inseri non potuerunt.

Agmen ducant ea exempla, in quibus primum et ultimum hexametri nomen consentiunt.

a.

Phars. VI 239: *Fulmineum* mediis excepit faucibus *ensem*
Theb. X 271 sq.: . . . . et exuit *ensem*
Fulmineum;
cf. Verg. Aen. IV 579 sq.; IX 441 sq.

Phars. I 132 sq.: . . . . totus popularibus *auris*
Inpelli,
Theb. V 554 sq.: . . . . Argolicas ululatus flebilis *aures*
Impulit
Similiter Verg. Georg. IV 349; Aen. XII 618: . . . *impulit aures*.

b.

Phars. I 255: *Vidimus*, et Martem Libyes, cursumque *furoris*
Theb. XI 122: *Vidimus* armiferos, quo fas erat, usque, *furores*

Phars. III 499 sq.: . . . . *audaxque iuventus*
Erupit
Theb. X 495 sq.: . . . . *audax* animis Spartana *iuventus*
Inrupit

Finem faciant hi loci:

a.

Phars. I 620: Plurimus *asperso* variabat *sanguine* livor
Theb. II 717: Cassis et *asperso* crudescit *sanguine* Gorgon
Similiter Ovid. Met. V 40:
Calcitrat et positas *aspergit sanguine* mensas

---

[1]) Ad hunc locum confer A. Gercke, Seneca-Studien, Fleckeis. Jahrb., Suppl.-Bd. 22, pg. 109, qui negat Lucanum (I 527 sqq.) respicere ad Senecae Nat. Quaest. VI 3, 3 et VII 20, 3.

Phars. V 760: Cepit, et *attonito* cesserunt *pectore* sensus
Silv. V 1, 29: Tantus in *attonito* regnabat *pectore* luctus
Similiter Ovid. Ars amat. III 714:
Procri? quis *attoniti pectoris* ardor erat?

b.

Phars. II 204: Procumbunt *dubia*que labant *cervice*; sed illos
Theb. I 99: Horruit et *dubia* caelum *cervice* remisit

Phars. IV 536: *Excussere* viris *mentes* ad summa paratas
Theb. III 92: *Excussae* procerum *mentes* turbataque mussant

Phars. I 180: *Annua* venali referens *certamina* campo;
Silv. III 1, 45: *Annua* veloci pergunt *certamina* lustro.

IV.

Postquam in antecedentibus huius opusculi partibus demonstrare conatus sum, quam multa Statius ex initiis vel clausulis vel aliis partibus hexametri Lucani hauserit, sequentibus partibus exponam, **quantum hi poëtae praeterea consentiant. Saepe enim complura verba, quorum in versu loca apud utrumque auctorem eadem non sunt, inter se congruunt.** Statius enim non modo versus vel versuum partes Lucani repetivit, sed saepe in iisdem rebus describendis vel fabulis narrandis usus est iisdem verbis. Itaque nunc, ut erat propositum, quam rationem his in rebus secutus sit, exemplis quam plurimis demonstrabimus.

1.

Harum sententiarum primo loco eae commemorandae sunt, quae ad deos et heroes spectant.

De Iove:

Phars. IV 110: Sic, o *summe parens mundi*,
Silv. IV 1, 17: Salve, *magne parens mundi*,

Phars. VII 197: Seu tonitrus ac *tela Iovis* praesaga notavit
Theb. V 583 sq.: Ipse etiam e summa iam *tela* poposcerat aethra
Iuppiter,

De Luna:

Phars. II 577: Ante *bis* exactum quam *Cynthia* conderet *orbem*
Theb. I 576 sq.: *Bis* quinos plena cum fronte resumeret *orbes*
Cynthia,

De Phoebo:
Phars. V 456: *Laesum* nube dies *iubar* extulit
Theb. VII 45: *Laeditur* adversum Phoebi *iubar*,

De Silvanis et Diana nemorum potentibus:
Phars. III 402 sq.:
Hunc non ruricolae Panes *nemorumque potentes*
Silvani Nymphaeque tenent
Theb. IV 753; VI 633: Diva *potens nemorum*
Theb. IX 608: Virgo *potens nemorum*

De Aeolo ventorum domino:
Phars. V 609: *Aeolii* iacuisse *notum* sub *carcere* saxi
Silv. III 2, 42: ... *Aeolio* frangit qui *carcere ventos*
Theb. III 432: Qualis ubi *Aeolio* dimissos *carcere ventos*;
cf. Verg. Aen. I 52 sqq.; Ovid. Met. IV 662; Fast. II 456; Iuv. X 181.

De Fortuna:
Phars. IV 390: Ut numquam *fortuna* labet successibus *anceps*
Theb. VI 474: Hic *anceps Fortuna* diu decernere primum
Simile aliquid legitur apud Verg. Aen. IV 603.

De Fato:
Phars. VII 31: ... quo *fati certus* uterque
Silv. III 3, 175: Nec *fati* iam *certus* olor ...
Silv. V 3, 80: Non ego, quas *fati certus* sibi morte canora;
cf. Ovid. Trist. I 3, 20.

Phars. VI 590: O decus Haemonidum, populis quae *pandere fata*
Theb. X 162: *Pandere fata* iubet ...

Parcae et Furiae apud Lucanum et Statium nominantur Stygiae sorores:
Phars. IX 838: Et tibi dant *Stygiae* ius in sua fila *sorores*
Theb. X 833: Arma Iovem contra *Stygiae* rapuere *sorores*
Theb. XI 415: Abstitit, inque vicem *Stygiae* rubuere *sorores*
Postea Claud. Eutr. II 31.

De Fama:
Phars. III 215: Et felix, *scit*[1]) *fama,* Ninos, ...
Theb. II 108: ... iamque ille novis — *scit Fama* — superbit

[1]) Statii versus (Theb. II 108) me adducit, ne in Phars. III 215 codicem Z_1, ubi legitur: sic fama, sed ceteros codices sequar et scribam: scit fama.

De Aurora:
Phars. IV 734: Ipse sub *aurorae primos* excedere *motus*
Silv. I 6, 9: Vix *Aurora novos movebat* ortus; cf. Verg. Aen. III 589.

De Bellona:
Phars. VII 568: *Sanguineum* veluti quatiens *Bellona flagellum*
Theb. VII 73; IX 297: *Sanguinea Bellona* manu
Lucanus videtur secutus esse Vergilium Aen. VIII 703:
Quam cum *sanguineo* sequitur *Bellona flagello*

De Penatibus:
Phars. I 353: ... pietas *patrii*que *penates*
Silv. IV 8, 54: Hos cum plebe sua *patrii* servate *penates*; cf. Verg. Aen. V 62 sq. et Horat. Sat. II 5, 4.

Phars. V 537: Angustos opibus subitis *inplere penates*
Silv. IV 2, 25 sq.: .... ille *penates*
Implet
Silv. V 2, 171: ... atque tuos *implet*, Crispine, *penates*?

De Arcto:
Phars. I 252: .... *gelida*que sub *arcto*
Theb. VI 422: ... *gelida* non crebrior exilit *Arcto*; cf. Ovid. Met. IV 624.

De Hercule:
Phars. I 405: Quaque sub *Herculeo* sacratus *numine* portus
Theb. XII 498: *Numinis Herculeos* sedem fundasse nepotes

De certamine Herculis et Antaei, Telluris filii:
Phars. IV 615: Ille parum fidens *pedibus contingere matrem*
Theb. VI 896: Nec licet extrema *matrem contingere planta*
Postea Coripp. Ioh. VI 210—217.

De Centauris:
Phars. VI 386: Illic *semiferos* Ixionidas *Centauros*
Theb. IX 220: *Semifer* aeria talis *Centaurus* ab Ossa

De Cyclopibus, Vulcani ministris:
Phars. VII 150: Pallenaea Iovi *mutavit fulmina* cyclops
Theb. II 599 sq.: ... at hinc lasso *mutata* Pyragmone temnens
Fulmina

De Iano:
Phars. I 62: Ferrea *belligeri* conpescat limina *Iani*
Silv. II 3, 12: Iamque et *belligerum Iani* nemus atraque Caci

De Baccho:

Phars. I 674 sq.: . . . . nam qualis *vertice* Pindi
Edonis *Ogygio decurrit* plena Lyaeo,

Theb. IV 379 sq.: Silvestris regina chori *decurrit* in aequum
Vertice ab *Ogygio*

Similiter Ovid. Her. X 48 et Sen. Oed. 432 sqq.

2.

Deinde annotabo eas sententias, quae ad naturam et animatam et inanimatam pertinent.

Describuntur et terrae et oppida et insulae et montes:

De Asia provincia:

Phars. IX 1002 sq.: . . . . *Asiam*que[1]) *potentem*

Silv. V 2, 56 sq.: . . . . quantusque *potentis*
Mille urbes *Asiae* sortito rexerit anno

De Thessalia:

Phars. VII 302: *Thessalicae* tantum, superi, permittitis *orae*?

Silv. V 3, 272: . . . . sic *Thessalicis* Admetus in *oris*

Theb. VI 332: . . . . *Thesalicis* felix Admetus ab *oris*

Phars. VI 441 sq.: . . . . et *terris* hospita Colchis
Legit in *Haemoniis*

Ach. I 98: Tristis ad *Haemonias* detorquet bracchia *terras*

Uterque poëta tangit casum Thamyris:

Phars. VI 352 sq.: . . . . et *Doricon* ira
Flebile Pieridum

Theb. IV 180–186[2]):

Quos Thryon et summis ingestum montibus Aepy,
Quos Helos et Pteleon, Getico quos *flebile* vati
Dorion; hic fretus doctas anteire canendo

---

[1]) cf. Ovid. Met. XIII 483; Sen. Ag. 785; Manil. IV 680; 753; Claudian. in Eutr. II 578.

[2]) Ad hunc locum O. Müller, l. c., pg. 141 dicit: „»quos . . . Aepy« Priscian. inst. VI 1, 2 (I 195, 17 ed. Hertz) et VII 1, 1 (I 283, 13 ed. Hertz). cf. Homer. Il. B 591 sqq.:

οἳ δὲ Πύλον τ᾽ἐνέμοντο καὶ Ἀρήνην ἐρατεινὴν
καὶ Θρύον, Ἀλφειοῖο πόρον, καὶ ἐΰκτιτον Αἰπὺ
καὶ Κυπαρισσήεντα καὶ Ἀμφιγένειαν ἔναιον
καὶ Πτελεὸν καὶ Ἕλος καὶ Δώριον, ἔνθα τε Μοῦσαι

Aonidas mutos *Thamyris* damnatus in annos
Ore simul citharaque — quis obvia numina temnat? —
Conticuit praeceps, qui non certamina Phoebi
Nosset et inlustres Satyro pendente Celaenas.

De Libya aestuosa:

Phars. I 206: *Aestiferae Libyes*
Silv. V 2, 134: ... an *aestiferis Libyae* sudabis in arvis?

De Anxure, oppido Volscorum, in colle sito:

Phars. III 84: ... *praecipitis* superaverat *Anxuris arces*
Silv. I 3, 86 sq.: ... *arcesque superbae*
Anxyris

De Alba:

Phars. IX 991—993:
... quos nunc Lavinia sedes
Servat et *Alba, lares,* et quorum lucet in arvis
Ignis adhuc *Phrygius*
Silv. IV 5, 2: Qua prisca *Teucros Alba colit lares,*

Origo generis imperatorum Romanorum refertur, cuius auctorem fuisse illum „pium Aeneam" constat.

De Roma:

Phars. I 195 sq.: ... o magnae qui *moenia prospicis urbis*
Tarpeia de rupe, Tonans,
Silv. V 2, 169 sq.: Unde suae iuxta *prospectat moenia Romae*
Proximus ille deus,

Ut Lucanus Iovem Capitolinum invocat, ita Statius Domitianum implorat quasi deum, qui etiam absens ex Alba in Romam suam prospiciat.

De Neside insula, quae prope Neapolim sita flammas evomuit:

Phars. VI 90 sq.: . . . . tali *spiramine Nesis*
Emittit *Stygium* nebulosis *aera* saxis,
Silv. II 2, 77 sq.: . . . . inde *malignum*
Aera respirat pelago circumflua *Nesis* [1])

ἀντόμεναι Θάμυριν τὸν Θρήικα παῦσαν ἀοιδῆς . . .
αἱ δὲ χολωσάμεναι πηρὸν θέσαν, αὐτὰρ ἀοιδὴν
θεσπεσίην ἀφέλοντο καὶ ἐκλέλαθον κιθαριστύν."

Item R. Helm, l. c., pg. 18 hunc Statii locum ad Homerum rettulit.

[1]) ad hunc locum vide A. Klotz, Curae Statianae, diss., Leipzig, 1896, pg. 32.

De Aetna:

Phars. I 545: Ora ferox *Siculae* laxavit Mulciber *Aetnae*
Ach. I 824: ... qualis *Siculae* sub rupibus *Aetnae*

Deinde dicamus de fluviis, silva, terra, ventis, sideribus, die nocteque.

De fluviis marique:

Phars. V 566: *Aestuat unda* minax ...
Silv. V 2, 114: Qua Tyrrhena vadis Laurentibus *aestuat unda*; cf. Horat. Carm. II 6, 4.

Statius auctoris versu Adonio saepius ad fingendam hexametri clausulam utitur [1]).

Phars. VI 348 sq.: .... *subitaeque ruinam*
Sensit aquae Nereus,
Theb. V 80: Fractorum *subitas* torrentum audire *ruinas*

De eluvionibus aquarum:

Phars. IV 118—120:
Riphaeas hic solve nives, hic *stagna lacusque*
Et *pigras*, ubicumque iacent *effunde paludes* [2])
Et miseras bellis civilibus eripe *terras*
Theb. IX 451—453:
.... ipse cavae scrutatur viscera *terrae*
*Stagna*que torpentisque *lacus pigras*que *paludes*
Excutit,

De silva:

Phars. IV 128: *Tollere silva comas*
Silv. V 2, 70: *Silva comas tollit*
Phars. II 410 sq. [3]): .... hunc fabula primum
Populea fluvium ripas umbrasse *corona*
Silv. III 1, 185: *Populea*que movens albentia tempora *silva*

Phars. VI 644 sq.: Urguet *silva* comis et nullo vertice caelum
Suspiciens *Phoebo non pervia* taxus opacat.
Theb. IV 419—421 [4]):
Silva capax aevi validaque incurva senecta,

[1]) cf. Luehr, l. c., pg. 16.

[2]) Verba *pigrae paludi* inveniuntur apud Ovid. ex Ponto IV 10, 61.

[3]) Hos duos locos rettulit ad Horat. Carm. I 7, 23 C. Ganzenmüller, Beiträge zur Ciris, Fleckeisens Jahrb. Suppl.-Bd. 20 (1894), pg. 649.

[4]) De hoc loco scripsit Eissfeldt, Zu den Vorbildern des Statius, Philologus, N. F. XVII (1904), pg. 392: „Von dem Walde, in dem die Opfer

Aeternum intonsae frontis, stat *pervia nullis*
Solibus;
Postea Carm. Epigr. 254, 13.

De terra:
Phars. VI 572 sq.: . . . . *deserta per arva*
Carpit iter
Theb. XII 143 sq.: . . . timido *secreta per avia* furto
Debile *carpit iter*
carpit iter invenitur apud Ovid. Met. X 709; Anth. Lat. 261.

Phars. VII 721 sq.: . . . . tu Casear in alto
Caedis adhuc cumulo *patriae per viscera vadis*
Theb. VIII 109 sq.: . . . . dum *per* cava *viscera terrae*
Vado

Lucanus meminisse videtur illius loci Vergilii Aeneidis VI 833:
Neu *patriae* validas in *viscera* vertite vires;

Phars. VIII 830: Totaque in Aethiopum *putres* solvaris *harenas*
Silv. IV 3, 126: Qui foedum nemus et *putres harenas*

Phars. III 43: . . . . tunc obtulit *hospita tellus*
Theb. XII 500: Caelicolas, *tellus* quibus *hospita* semper Athenae; cf. Ovid. Met. III 637.

Phars. VI 465: Miratur non *ire polos.*
Silv. I 2, 212: Adnuit! *ire polo* nitidosque errare per axes

Phars. I 49 sq.: *Telluremque* nihil mutato sole timentem
Igne *vago lustrare* iuvet,
Theb. VIII 512: *Lustro vagus terras*;

De ventis:
Phars. III 362 sq.: *Ventus ut* amittit vires, *nisi* robore densae
Occurrant *silvae*, spatio diffusus inani
Theb. XII 728 sq.: *Ventorum velut* ira minor, *nisi silva* furentes
Impedit

Phars. III 46: . . . ut emissas *venti rapuere* carinas
Theb. VI 791: . . . . *rapiunt* conanima *venti*; cf. Ovid. Met. VIII 470 sq.

---

geschehen, heißt es bei Statius Theb. IV 420 »stat pervia nullis solibus« und 424 »exclusae pallet male lucis imago«, und bei Seneca, Oedip. 545 »Tristis sub illa lucis et Phoebi inscius, Restagnat humor«."

De astris:

Phars. V 563 sq.: ... sed summis etiam quae *fixa* tenentur
Astra polis,

Theb. X 636 sq.: . . . . dant clara meanti
Astra locum quosque ipsa *polis adfixerat* ignes.

Verba *polo fixae* inveniuntur apud Ovid. Trist. IV 3, 15.

De die nocteque:

Phars. VII 189: *Sub* quocumque *die*

Silv. III 3, 99 sq.: . . . . *sub* omni
Pila *die*

Theb. I 200 sq.: . . . . , et fusa *sub* omni
Terra atque unda *die*.

Phars. IV 104: *Nox subtecta*[1]) *polo* ...

Theb. I 346: *Subtexit nox* atra *polos* ...

Phars. X 173 sq.: . . . . longis Caesar producere *noctem*
Inchoat *adloquiis*

Silv. II 1, 231 sq.: . . . . *noctesque* beatas
Dulcibus *adloquiis* et vivis vultibus imple

De silentio noctis et silvae:

Phars. V 508: Caesar sollicito per *vasta silentia* gressu

Ach. II 105: Saxa nec ad *vastae* trepidare *silentia* silvae

De bruma:

Phars. I 17: Et qua *bruma rigens*

Silv. II 1, 215: . . . . hos ora *rigentia brumae*

De animalibus:

Phars. VI 627 sq.: Continuo *fugere lupi, fugere revolsis*
Unguibus *inpastae volucres*, ...

Theb. I 625 sq.:
Inpastae fugistis aves, rabidamque canum vim
Oraque sicca ferunt trepidorum inhiasse *luporum*

Equi siti vexati et fatigati se regi non patiuntur:

Phars. IV 750—760:
Quippe ubi non sonipes motus clangore tubarum
Saxa quatit pulsu rigidos vexantia frenos

---

[1]) Versus Statiani (Theb. I 346) causa in Phars. IV 104 non subtexta, sed cum codicibus m z subtecta legendum esse puto.

Ora terens spargitque iubas et subrigit aures
Incertoque pedum pugnat non stare tumultu;
Fessa iacet cervix, *fumant sudoribus artus,*
Oraque proiecta squalent *arentia* lingua
Pectora rauca gemunt, quae creber anhelitus urguet,
Et defecta gravis *longe* trahit *ilia* pulsus,
Siccaque sanguineis durescit spuma lupatis.
Iamque gradum neque verberibus stimulisque coacti
Nec quamvis crebris iussi calcaribus addunt;

Theb. VI 469—473:

Vixdum coeptus equis labor, et iam pulvere quarto
Campum ineunt, iamque et *tepidis sudoribus artus*
Effeti, et crassum rapit eiectatque vaporem
Cornipedum flammata *sitis*, nec iam integer illis
Impetus, et *longi* suspendunt *ilia*[1]) flatus.

Phars. IV 750—760:

Quippe ubi non *sonipes* motus clangore tubarum
Saxa *quatit* pulsu rigidos vexantia frenos
Ora terens spargitque iubas et subrigit aures
Incertoque pedum pugnat non stare tumultu;
Fessa iacet cervix, fumant sudoribus artus,
*Ora*que proiecta squalent arentia *lingua*
Pectora rauca gemunt, quae creber anhelitus urguet,
Et defecta gravis longe trahit ilia pulsus,
*Sicca*que sanguineis durescit *spuma lupatis*
Iamque gradum *neque verberibus stimulisque coacti*
Nec quamvis crebris iussi calcaribus addunt.

Theb. IV 730—740:

Ergo nec ardentes clipeos vectare nec artos
Thoracum nexus — tantum sitis horrida torret —
Sufficiunt; non *ora* modo angustique perusti
Faucibus, interior sed vis *quatit*; aspera pulsu
Corda, gelant venae, et *siccis* cruor aeger adhaeret
Visceribus; tunc sole putris, tunc pulvere tellus
Exhalat calidam nubem; non *spumeus* imber

---

[1]) Equi suspiriosi, dum animam ducunt, ilia trahunt. cf. Verg. Georg. III 506 sq.:

. . . . imaque *longo*
Ilia singultu tendunt,

Manat *equum*: *siccis* inlidunt *ora lupatis*[1])
Ora catenatas procul exertantia *linguas*;
Nec legem dominosve pati, sed perfurit arvis
Flammatum pecus.

Phars. IV 324—326[2]):

. . . . *torrentur viscera* flamma,
*Ora*que *sicca* rigent squamosis *aspera* linguis;
Iam marcent *venae*,

Theb. IV 731—735:

. . . . — tantum sitis horrida *torret* —
Sufficiunt; non *ora* modo angustique perusti
Faucibus, interior sed vis quatit; *aspera* pulsu
Corda, gelant *venae*, et *siccis* cruor aeger adhaeret
Visceribus

De strige:

Phars. VI 689: ... quod *strix nocturna* queruntur
Theb. III 511: *Nocturnae*que gemunt *striges* ...

3.

Nunc eae sententiae enumerandae sunt, in quibus agitur de tota hominum vita.

Ubi nonnulla, quae ad mores, consuetudines, religiones pertinent, primum commemoranda sunt:

Phars. VII 377—379: ... cum prole et coniuge *supplex*
Imperii salva si maiestate liceret,
Volverer ante pedes

Silv. V 1, 112 sq.: *Ante pedes* avide domini tam magna merentis
Volveris; cf. Propert. III 8, 12.

Phars. I 596: Turba minor *ritu* sequitur *succincta* Gabino
Silv. I 4, 107 sq.: . . . . *ritu* se *cingit* uterque
Paeonio;
cf. Verg. Aen. XII 401; Claud. de Cons. Honor. III 3.

---

[1]) Hanc versus clausulam M. Kulla, l. c., pg. 10 sq. rettulit ad Ovid. Am. I 2, 15; porro confer Horat. Carm. I 8, 6; Verg. Georg. III 208; Stat. Ach. I 281; Claud. in Ruf. II 354.

[2]) Hos duos locos contulit O. Müller, l. c., pg. 173.

Phars. I 635: . . . . *di* visa *secundent*
Ach. I 738 sq.: . . . . dextrique *secundent*
Ista *dei*

Phars. I 164: . . . . *cultus* gestare *decoros*
Silv. I 6, 29: Insignis specie, *decora cultu* . . .

De oraculis:

Phars. V 84 sq.: . . . . *sacris* se condidit *antris*
Incubuitque adyto *vates* ibi factus Apollo.
Silv. IV 3, 117—120: . . . . an *sacris* ab *antris*
Profert Chalcidicas Sibylla laurus?
Cedamus; chely, iam repone cantus:
Vates sanctior incipit; tacendum est.

Phars. I 599: Tunc qui fata deum *secreta*que *carmina* servant
Silv. IV 2, 55: Dux superum *secreta* iubet dare *carmina* Musas

Phars. I 637 sq.: . . . . *flexa* sic omina Tuscus
Involvens multaque tegens *ambage* canebat
Theb. IV 645: . . . . et *flexa* dubios *ambage* relinquit; cf. Senec. Oed. 214.

Phars. IV 551: Volneribus *dirum* Thebanis fratribus *omen*
Theb. II 263 sq.: . . . . cunctos tamen *omina* rerum
Dira movent; cf. Ovid. Met. V 550.

Quibus tractatis exempla rerum gestarum addentur:

Alexander Magnus appellatur Pellaeus ductor, quia Pella Macedoniae caput erat:

Phars. III 233: Hic ubi *Pellaeus* post Tethyos aequora *ductor*
Silv. I 1, 86: *Pellaeo*, Lysippe, *duci*, . . .

De morte Pompei:

Phars. VIII 543: Et *Pelusiaci* tam mollis turba *Canopi*
Silv. II 7, 70: Tu *Pelusiaci* scelus *Canopi*

Phars. III 87: Quaque iter est *Latiis* ad summam *fascibus* Albam
Phars. VII 428: Effectum, ut *Latios* non horreat India *fasces*
Silv. IV 1, 31 sq.: Ter *Latio* deciesque tulit labentibus annis
Augustus *fasces*,

Latii fasces pro *consules*: attributum pro possessore ponitur.

Ut Eteocles cum Polynice, ita Caesar cum Pompeio de dominatione pugnant:

Phars. I 124: . . . . *impatiens*que loci fortuna *secundi*
Theb. I 128 sq.: . . . . ruptaeque vices iurisque *secundi*
Ambitus *impatiens*

Phars. I 95: *Fraterno* primi maduerunt *sanguine* muri
Theb. I 402: . . . . *fraterni sanguinis* illum
Theb. II 113: . . . . *fraterno sanguine* Tydeus

Lucanus Romulum necavisse Remum, Statius Tydea fratrem Oleniam[1]) dicit.

Verba *fraternus sanguis* apparent iam apud Ovid. Met. XIII 149.

Etiam in rebus, quae ad bellum et pacem et arma et mortem pertinent, Statius Lucanum videtur amplexus esse.

De bello et pugna:

Phars. I 23: . . . . nondum tibi *defuit hostis*
Theb. VII 175:
Quin etiam invisos — sic *hostis defuit*? — Argos

Phars. VII 684: *Prospera bellorum* nec fractum adversa videbunt
Theb. VIII 250: . . . . non hunc Tyrii fors *prospera belli*,

Phars. VI 195: Iam praeter stantis in *summis ossibus* hastas
Theb. VIII 702: . . . . *summis* haec *ossibus* haerent,

Phars. VIII 262: . . . . *comites belli*que fugaeque
Silv. V 2, 35: . . . sed *comitem belli* sociumque laborum

De magna caede:

Phars. II 220: *Sanguine* caeruleum *torrenti* dividit aequor
Silv. I 2, 97: . . . . et *torrentes sanguine* campos,

Phars. X 438: . . . . *passuri* comminus *arma*
Theb. XI 551: . . . disce *arma pati* nec fidere laetis

Phars. IV 386: *Excussis* umquam *ferrum fibrasse lacertis*
Theb. X 745: Nunc *iaculum excusso rotat* in sublime *lacerto*

Statius videtur secutus esse Ovidium ex Ponto II 9, 57:
Atque ut es *excusso iaculum torquere lacerto*

---

[1]) cf. Apollodor. I 8, 5, 2 (Mythographi Graeci, ed. Wagner, Leipzig, 1894); Pherecyd. frgt. 83 (C. Müller, Fragm. Hist. Graec. I, pg. 91).

Phars. I 566 sq.: . . . . *crinem*que *rotantes*
Sanguineum populis ulularunt tristia Galli.
Theb. X 173: *Sanguineos*que *rotat crines*

Phars. VII 161—163:
Nec non innumero cooperta examine signa
Vixque revolsa solo maiori pondere pressum
Signiferi *mersere caput* rorantia fletu,
Theb. VI 802—804:
Ecce iterum inmodice venientem eludit et exit
Sponte ruens *mersus*que umeris: effunditur ille
In *caput,*

Pugna ex fato pendet:
Phars. VII 591: Nec tibi *fatales admoveris* ante Philippos
Theb. VIII 375 sq.: *Fatalem* populis ultro poscentibus horam
Admovet atra dies,

Phars. VI 175 sq.: . . . . et valli summa tenentis
Amputat ense manus;
Theb. IX 267 sq.: . . . insignis umeros ferus *ense* Menoeceus
Amputat;

Phars. III 673: *Avolsas*que *rotant* expulso remige sedes
Theb. X 534: Saxaque in adversos ipsis *avolsa rotabant*

Phars. IV 325: *Ora*que sicca *rigent* squamosis aspera linguis
Theb. I 277: Relliquiis trunca *ora rigent.*
Theb. IX 184: . . . . iuvat *ora rigentia* leto;
cf. Ovid. Met. XIV 502 sq.

Phars. VIII 60: *Membra* relicta *labant, riguerunt* corda, diuque
Theb. VI 871: *Membra labant, riget* arta cutis durisque laborum

De pace:
Phars. IV 473: . . . . *pacem*que *habuere* tenebrae
Silv. IV 4, 40: Et *pacem* piger annus *habet*

De armis:
Phars. I 137: *Exuvias veteris* populi
Theb. VI 67: Arma etiam et *veterum exuvias* circumdat avorum
Theb. VII 55 sqq.[1]: Terrarum *exuviae* circum et fastigia templi
Captae insignibant gentes caelataque ferro
Fragmina portarum, . . .

[1]) Ad hunc locum dicit M. Kulla, l. c., pg. 46: „Iam duo loci se-

Phars. I 320: . . . . *gladii* cum *triste micantes*
Theb. IV 153 sq.: . . . . nec *enses*
Triste micant:

Phars. I 604: Et *tollens apicem* generoso vertice Flamen
Theb. IX 414: Spumosum *attollens apicem* lapsuque sonoro

De morte:

Phars. IV 267[1]: Ut *leti* videre *viam*
Ach. I 256 sq.: . . . . praeclusaque *leti*
Tantum a matre *via* est;
cf. Ovid. Met. XI 792.

Phars. III 578: Hi *luctantem animam* lenta cum morte trahentes
Silv. I 4, 106 sq.: . . . . inveniunt positos iam segniter *artus*
*Pugnantem*que *animam*
Statius hoc loco Vergilium Aen. IV 695:
Quae *luctantem animam* nexosque resolveret *artus*
et Lucanum Phars. III 578 excerpsisse videtur.

Phars. IV 511: . . . . *fodiemus viscera* ferro
Theb. VII 767 sq.: . . . . *fossis*
Visceribus

Phars. III 639: . . . . *ruptis* cadit undique *venis*
Silv. II 1, 3: . . . . . . *abruptis* etiam nunc flebile *venis*

Phars. VI 723: . . . . . . et ruptas *letali volnere* fibras
Thes. XI 535 sq.: . . . . necdum *letalia* miscent
Volnera; cf. Verg. Aen. XI 749.

De vita hominum:

De noverca:

Phars. IV 637 sq.: ... numquam *saevae* sperare *novercae*
Plus licuit,

---

quuntur, quibus ad morem Romanorum et Graecorum alluditur, qui exuviis hostium in templis suspensis gentium nomina inscribere soliti sunt, dico Stat. Theb. VII 54 sqq. et Verg. Aen. VII 184 sqq. Hic veterem illum morem ita describit:

Captivi pendent currus curvaeque secures
Et cristae capitum et portarum ingentia claustra
Spiculaque clipeique ereptaque rostra carinis."

[1]) cf. Plut. Pyrrh. 31, 2: *τῷ δὲ Πύρρῳ πολλὰς ὁδοὺς ἀνεῳγέναι πρὸς θάνατον*, et Plut. Anton. 75, 1: *ἀποκριναμένου δὲ ἐκείνου πολλὰς ὁδοὺς Ἀντωνίῳ παρεῖναι θανάτων*,

Silv. II 1, 49: ... et *saevae* vellent servire *novercae*;
cf. Verg. Georg. II 128.

De clamore:

Phars. III 540: *Innumerae* vasto miscentur in aethere *voces*
Silv. I 6, 81: Tollunt *innumeras* ad astra *voces*
Theb. VII 111: ... *innumerae* monstro *voces*que manusque
Theb. X 147: ... et *innumerae voces* fremitusque virorum

Phars. V 149: .... nullo confusae *murmure vocis*
Theb. VI 165: ... et *vocis* decerpsit *murmura* primae;
cf. Ovid. Met. XII 49.

Phars. I 388: .... *it* tantus *ad* aethera *clamor*
Theb. III 593: .... *it clamor ad* auras

De singultu:

Phars. VIII 682 sq.: ... atque os in murmura pulsant
Singultus animae
Theb. III 90: ... extremisque *animae singultibus* errans

De quiete:

Phars. I 239: *Rupta quies* populi
Theb. II 125 sq.: Illi *rupta quies*[1]) attollit membra toroque
Eripitur plenus monstris,

De somno:

Phars. III 25: Dum non *securos* liceat mihi rumpere *somnos*
Silv. II 7, 130 sq.: .... incubatque *somno*
Securae

De virtute:

Phars. II 258: Hoc solum *longae* pretium *virtutis* habebis?
Silv. IV 8, 18: His senium *longae*que decus *virtutis* et alba

De vitiis:

Phars. IV 465: Vulteius *tacitas* sentit sub gurgite *fraudes*
Theb. X 721: *Fraude* patrem *tacita* subit avertitque timorem

---

[1]) Ad hunc locum conferatur E. Eissfeldt, Zu den Vorbildern des Statius, Philologus, N. F. XVII (1904), pg. 391: „cf. Il. II 41:

ἔγρετο δ'ἐξ ὕπνου, θείη δέ μιν ἀμφέχυτ' ὀμφή.
ἕζετο δ'ὀρθωθείς.

Man achte hier wieder auf die fast wörtliche Übereinstimmung: Illi rupta quies = *ἔγρετο δ'ἐξ ὕπνου*, attollit membra = *ἕζετο δ'ὀρθωθείς*, plenus monstris = *θείη δέ μιν ἀμφέχυτ' ὀμφή.*"

Phars. I 87: . . . . nimiaque *cupidine caeci*
Phars. VII 747: . . . . aurique *cupidine caecos*
Theb. II 116: . . . . *caecum*que *cupidine* regni;
cf. Lucret. IV 1153; Sall. Iug. 25, 7; 37, 4.

Phars. I 181: . . . . *avidum*que in tempora *fenus*
Silv. II 2, 151 sq.: . . . *avidi*que animum dispendia torquent
Fenoris:

De affectibus animi:

De luctu:

Phars. II 37: . . . . *planctu* liventis *atra lacertos*
Silv. II 6, 82 sq.: . . . . non saevius *atros*
Nigrasset *planctu* genetrix tibi saeva *lacertos*

Phars. VIII 67: . . . et astrictos *refovet conplexibus* artus
Silv. II 1, 121: . . . et gremio puerum *complexa fovebat*

Phars. IV 324: . . *torrentur viscera* flamma
Theb. IX 857: . . . ac *viscera torsit*; cf. Ovid. Met. VIII 516.

Phars. III 240: Quique suas *struxere pyras*
Silv. III 3, 134: Spargere, collectaeque *pyram struxere* pharetrae;
cf. Verg. Aen. VI 215; XI 204.

Phars. II 335: Effusas *laniata* comas contusaque *pectus*
Ach. I 77: Orabat *laniata* genas et *pectore* nudo;
cf. Ovid. Met. XI 681.

De fletu:

Phars. IV 180: Arma *rigant lacrimis*
Theb. II 234 sq.: . . . . tunc ora *rigantur* honestis
Imbribus (= lacrimis); cf. Verg. Aen. IX 251.

De ira:

Phars. II 324: *Irarum movit stimulos* iuvenisque calorem
Theb. X 75 sq.: Horruit *iarum stimulis mota*que verendum
Turbavit diadema coma:
Similiter Verg. Aen. XI 452; 728.

De gaudio:

Phars. IV 278: . . . *gaudebit sanguine* fuso
Theb. IX 442: . . . et *sanguine gaudes*; cf. Verg. Georg. II 510.

De suspirio:

Phars. V 218: . . . sic *muta* levant *suspiria* vatem
Theb. XI 604: Tandem *muta* diu genitor *suspiria* solvit

De terrore:

Phars. V 154: ... nulloque *horrore comarum*
Theb. X 606: Stant tristes *horrore comae*; cf. Verg. Aen. XII 868: Arrectaeque *horrore comae.*

De rebus humanis:

De habitatore:

Phars. I 27: *Rarus* et antiquis *habitator* in urbibus errat
Theb. IV 150: ... *rarus* vacuis *habitator* in arvis

De vestibus:

Phars. VIII 367 sq.: ... et laxas *vestes* et *fluxa* virorum
Velamenta vides
Ach. I 533: O scelus! en *fluxae* veniunt in pectora *vestes*

De pectore arcano:

Phars. II 285: *Arcano* sacras reddit Cato *pectore* voces
Theb. I 246: . . . . *arcano* de *pectore* fallax

De hominum commercio:

Phars. II 2: ... *leges*que *et foedera*[1]) rerum
Phars. VIII 399: . . . . *leges et foedera* taedae
Theb. XII 642: Terrarum *leges et mundi foedera* mecum.
Verba *mundi foedera*, quae ex Senecae Medea 609 sumpta sunt, apparent etiam apud Lucanum I 80:

Machina divolsi *turbabit foedera mundi.*

Cum hoc versu comparemus
Theb. III 233: ... rape cunctantes et *foedera turba*

Phars. I 4: ... et *rupto foedere* regni
Theb. II 339: ... et *foedere rupto*; cf. Manil. II 48.

Phars. VIII 450: ... ne *iura fidem*que
Phars. III 302: Non Graia levitate *fidem* signataque *iura.*
Ach. I 403: *Iura fidem*; cf. Verg. Aen. II 541.

De lingua:

Phars. VI 701: Manibus et mihi sunt tacitae *commercia linguae*
Phars. VIII 348: Exiget ignorans Latiae *commercia linguae*
Theb. II 512: ... et dirae *commercia* iungere *linguae*;
cf. Ovid. Trist. III 11, 9; V 7, 61; V 10, 35.

---

[1]) cf. Verg. Aen. XII 822; Georg. I 60.

De velis:
Phars. V 428 sq.: . . . . *summa*que pandens
Suppara velorum perituras colligit auras
Silv. III 2, 27: . . . vos *summis* adnectite *sipara velis*

De foribus irruptis:
Phars. V 127: . . . cogitque *fores inrumpere* templi
Theb. VI 641: *Inrumpit* clamore *fores*

Verba *mores accipere* ex hominibus in undam apud Lucanum translata sunt:
Phars. X 329: . . . *moribus* unda *receptis*
Ach. I 858 sq.: . . . materno cum raptus ab ubere *mores*
Accepit

De triumpho:
Phars. VIII 815: Contentum multos patriae *donasse triumphos*
Silv. III 3, 140: Laetus Idymaei *donavit* honore *triumphi*

De voltu et voce:
Phars. V 471 sq.: . . . . nam *cernere voltus*
Et voces audire *datur,*
Silv. I 3, 30 sq.: . . . . *datur* hic *transmittere visus*
Et voces et paene manus[1]).

4.

Sequantur denique eae sententiae, quae partibus antecedentibus inseri non potuerunt.
Phars. I 301: *Hoc* cruor arctois *meruit* diffusus in arvis
Theb. III 274: *Hoc* mihi Lemniacae de te *meruere* catenae?

Phars. VI 732: . . . *iam vos ego* nomine vero
Theb. IV 518: *Iamque ego vos*

Phars. III 443 sq.: Tum primum *posuere comas* et fronde carentes
Admisere diem
Theb. VI 516 sq.: Te Nemea, tibi Lerna *comas* Larissaque supplex
Poneret; cf. postea Claudian. Rapt. Pros. IV 49.

Phars. V 365: *Volgus iners*
Theb. V 120: At nos *volgus iners*?
cf. postea Claudian. Rapt. Pros. I 21.

---

[1]) De versus initio: *Et voces et paene manus* cf. Zingerle, Zu spät. Lat. Dichtern, I, Innsbruck, 1873, pg. 42 et M. Kulla, l. c., pg. 13 sq.

Phars. V 413–415:
Fortius *hiberni* flatus, caelumque fretumque
Cum cepere, tenent, quam quos incumbere certos
Perfida nubiferi vetat *inconstantia* veris.
Theb. VI 305 sq.: . . . . etenim insatiatus eundi
Ardor et *hiberno* par *inconstantia* ponto

Phars. V 445: Oblitus *servare vices*
Silv. I 2, 156: Nec *servat* natura *vices*; cf. Verg. Aen. IX 222.

Phars. VI 95: Iam *riget* atra *cutis* distentaque lumina rumpit
Theb. VI 871: Membra labant, *riget* arta [1]) *cutis* durisque laborum

Phars. VI 415: Mens agitat, summique *gravem* discriminis *horam*
Silv. II 1, 54: Barba tibi? cuncta in cineres *gravis* intulit *hora*

Phars. VI 443: Inpia tot populis, tot *surdas* gentibus *aures*
Silv. II 1, 7: Odistique chelyn *surda*que averteris *aure*;
cf. Ovid. ex Ponto II 9, 25.

Phars. IX 452 sq.: Nec ruit in silvas *annosaque robora torquens*
Lassatur.
Theb. I 564 sq.: . . . . squamisque *annosa terentem*
Robora,

Phars. I 199: . . . . *numinis instar*
Theb. X 361: Per ducis errantis *instar* mihi *numinis* umbras
Postea Claud. Cons. Stil. I 230.

Phars. I 82: Crescendi *posuere modum*
Phars. X 331: Rura *modum*que vetat crescendi *ponere* ripas
Silv. II 6, 1 sq.: Saeve nimis; lacrimis quisquis discrimina *ponis*
Lugendique *modos.*
cf. Verg. Aen. VII 129; Horat. Carm. I 16, 2.

Phars. I 120: . . . *stimulos dedit* aemula virtus [2])
Ach. I 202 sq.: . . . . laudemque *daturi*
Cecropidae *stimulos,*

Phars. IX 701: . . . tumida *cervice levavit*
Theb. X 380: Subiecta *cervice levant*

---

[1]) Nescio an hoc loco sequendus sit codex L, qui pro *arta* habet *atra.*
[2]) cf. Claudian. Bell. Gild. 349.

V.

In hac parte agitur de **rebus mythologicis et historicis aliisque, in quibus argumentis potius quam verbis poëtae inter se consentiunt.**

1.

Primo quantopere Statius in rebus, quae ad deos et fabulas mythologicas pertinent, secutus sit Lucanum, demonstrabo.

De Apolline Admeti regis boves in Thessalia pascente:

Phars. VI 367 sq.: . . . . et flumine puro
Inrigat *Amphrysos famulantis pascua* Phoebi

Silv. I 4, 105: Aut *Amphrysiaco pastor* de *gramine* carpsit

Theb. VI 375–377:
. . . . *Peliacis* hic cum *famularer* in *arvis*
— Sic Iovis imperia et nigrae voluere Sorores —
Tura dabat *famulo*

De Apolline qui oraculum Delphicum obtinet:

Phars. I 63–65: . . . . *nec,* si *te* pectore vates
Accipio, *Cirrhaea* velim secreta *moventem*
Sollicitare deum Bacchumque avertere Nysa

Silv. V 3, 3—5: . . . . *neque* enim antra *moveri*
Delia nec solitam fas est *impellere Cirrham*
Te sine

Similibus igitur verbis de rebus Delphicis[1]) utuntur.

Phars. I 63—66:
Sed mihi iam numen, nec, si te pectore vates
Accipio, *Cirrhaea* velim secreta moventem
Sollicitare deum Bacchumque avertere Nysa:
Tu satis ad *vires* Romana in carmina dandas

Silv. I 4, 19—23:
Ast ego nec *Phoebum*, quamquam mihi surda sine illo
Plectra, nec Aonias decima cum Pallade divas
Aut mitem Tegeae Dircesve hortabor alumnum:
Ipse veni *vires*que novas animumque ministra,
Qui caneris;

[1]) Huc spectant Lucan. III 172; V 156.

Poëtae neque ab Apolline neque a Musis neque a Mercurio neque a Baccho petunt auxilium carmini componendo, sed ii, qui celebrantur, — apud Lucanum est Nero, apud Statium est Gallicus — dent vires atque ingenium, quibus canuntur, orantur. Qui usus primum invenitur apud Propert. II 1, 3, postea apud Manilium et Germanicum; creberrime occurrit apud Statium I 5, 1 sqq.; I 6, 1 sqq.; II 3, 6 sqq.; V 3, 3 sqq.; V 5, 1 sqq.

Phars. V 166 sq.: ... non umquam plenior artus
Phoebados *inrupit* Paean *mentem*que priorem
Theb. X 341: ... saepe hanc dignare *inrumpere mentem*

Phars. III 205 sq.: ... et quae tua munera Pallas,
Lugent damnatae *Phoebo* victore, *Celaenae*,
Theb. IV 185 sq.: ... qui non certamina *Phoebi*
Nosset et inlustres Satyro pendente *Celaenas*
Postea Claudian. in Eutr. II 257.

Phars. IX 661: *Arcados auctoris citharae*
Silv. II 7, 6: Vocalis *citharae repertor Arcas*
Mercurius inventor lyrae etiam apud Horat. Carm. I 10, 6.

Phars. I 484 sq.: . . . . sic quisque *pavendo*
Dat vires *famae,*
Theb. IV 369: Adcumulat crebros turbatrix *Fama pavores*;
cf. Famae descriptio illa, quam praebet Verg. Aen. IV 174 sqq.

De Phemonoe praenuntia Apollinis patris:
Phars. V 126: *Phemonoen* errore vagam
Phars. V 186 sq.: ... sic plena laborat
Phemonoe Phoebo,
Silv. II 2, 38 sq.[1]): ... reseretque arcana pudicos
Phemonoe fontes

De Nemesi Rhamnusia[2]):
Phars. V 233: Et tumidis *infesta* colit qua numina *Rhamnus,*
Silv. III 5, 5: Audiat *infesto* licet hoc *Rhamnusia* vultu

De Argonautis:
Phars. III 193—197:
. . . ., cum rudis *Argo*
Miscuit ignotas *temerato* litore gentes

---

[1]) Ad hunc locum cf. A. Klotz, l. c., pg. 25.
[2]) cf. Catull. 66, 71; Ovid. Met. III 406; Claudian. de Bello Pollentino 631.

Primaque cum ventis pelagique furentibus undis
Conposuit mortale genus, fatisque per illam
Accessit mors una ratem.

Silv. II 7,50: Et *puppem temerariam* Minervae[1])

De Hero et Leandro:

Phars. IX 954 sq.: . . . . et amore notatum
Aequor et *Heroas* lacrimoso litore turres,

Silv. I 3, 27 sq.: *Sestiacos* nunc Fama sinus *pelagus*que natatum
Iactet

De numero ingenti hominum:

Phars. VI 55—60: Tot *potuere manus adiungere Seston Abydo*
Ingestoque solo *Phrixeum* elidere *pontum*
Aut Pelopis latis *Ephyren* abrumpere regnis
Et ratibus longae flexus donare Maleae
Aut aliquem mundi, quamvis natura negasset,
In melius mutare locum.

Silv. IV 3, 56—60: Hae *possent* et Athon cavare *dextrae*
Et maestum *pelagus* gementis *Helles*
Intercludere ponte non natanti
His parvus, nisi cliviae vetarent,
Inous freta miscuisset *Isthmos.*

Uterque poëta numerum eorum, qui coacti sunt, non dicit, sed quid hic numerus efficere potuerit.

De Spartis:

Phars. IV 549—551: . . . . sic semine Cadmi
Emicuit Dircaea cohors ceciditque suorum
Volneribus dirum Thebanis *fratribus omen*

Theb. I 184 sq.: *Fraternas*que acies fetae telluris hiatu
Augurium seros dimisit ad usque *nepotes?*

Apud Lucanum manes Sullae et Marii, apud Statium viri e dentibus draconis a Cadmo satis orti apparent et agricolis in arvis laborantibus timorem iniciunt:

Phars. I 578—583: Insonuere tubae, et quanto clamore cohortes
Miscentur, tantum *nox atra* silentibus auris
Edidit. E medio visi *consurgere* campo

[1]) Quod Statius in Genethliaco Lucani Argonautas commemorat, haud scio an significare voluerit Lucanum Odysseam et Argonautarum iter tractare prius in animo habuisse: cf. Vollmer, l. c., pg. 376.

Tristia Sullani cecinere oracula manes,
Tollentemque caput gelidas Anienis ad undas
Agricolae Marium fracto *fugere* sepulcro.

Theb. IV 438—442:
.... ingentes infelix terra tumultus
Lucis adhuc *medio* solaque in *nocte* per umbras
Expirat, nigri cum vana in proelia *surgunt*
Terrigenae; *fugi*t incepto tremibundus ab arvo
Agricola insanique domum rediere iuvenci[1]).

De exequiis Eteoclis et Polynicis:

Phars. I 550—552: ... ostendens confectas *flamma* Latinas
*Scinditur in partes gemino*que *cacumine* surgit
Thebanos imitata rogos.

Theb. XII 431 sq.: ... exundant *diviso vertice flammae*
*Alternos*que *apices* abrupta luce coruscant.

De Sole redeunte:

Phars. I 543 sq.: ... qualem *fugiente* per ortus
Sole Thyesteae noctem duxere *Mycenae.*

Theb. I 325: Et caligantes *abrupto sole Mycenas*

Theb. II 184: Non *fugeret* diras *lux intercisa Mycenas*

Quae res mythologica etiam invenitur apud Ovid. ex Ponto IV 6, 47; Claudian. in Olyb. et Prob. Cons. 171.

2.

Argumentis e Graecorum historia fabulosa sumptis addantur exempla et rerum antiquarum Romanarum et rerum, quae ad ipsorum poëtarum aetatem spectant.

Phars. VII 37—39: Te mixto flesset luctu iuvenisque senexque
Iniussusque puer lacerasset crine soluto
Pectora *femineum,* ceu *Bruti* funere, volgus.

Silv. I 4, 41 sq.: Non labente Numa timuit sic Curia felix
Pompeio nec celsus eques nec *femina Bruto*

Ex temporibus Augusti poëtae latini, atque praecipue posteriores, imperatoribus aequalibus blandiri soliti sunt.

---

[1]) Ad hos locos dicit Lehanneur, l. c., pg. 257: „Minime dubitari potest quin Statius Lucanum imitari voluerit. Narrat enim in agris a Cadmo satis saepius terrigenas ad nocturna proelia consurgere: tum, ait, agricola ... fugit incepto tremebundus ab arvo. sicut „Agricolae fracto Marium pavere sepulcro“ (Phars. I 580).“

Item Lucanus noster primo quidem adulationibus Neronem sibi conciliare coepit, — quarum vestigia in Pharsalia remanserunt — postea autem, cum hunc gloriae ipsius poëticae invidere atque insidias parare animadvertisset, tanto odio in imperatorem exarsit, ut in carmine suo multis locis Caesare vituperato gentem Iuliam, in quam Nero receptus erat, acriter ac vehementer aggrederetur. Statius autem imperatori Domitiano per omnia carmina blanditus est, quam ob rem temporibus posterioribus magnopere vituperatus est[1]. Multa autem excusanda sunt, si illius aetatis usum consideramus. In his blanditiis Lucani et Statii saepe eadem argumenta et eadem verba inveniuntur. Haec exempla inveni:

Phars. I 45—47[2]: . . . . te, cum statione peracta
Astra petes serus, praelati *regia caeli*
Excipiet *gaudente* polo;

Silv. IV 2, 20—22:
. . . . stupet hoc vicina Tonantis
Regia, teque pari *laetantur* sede locatum
Numina — nec magnum *properes excedere caelum*

Similiter Silv. I 1, 105:
Certus ames terras et quae tibi templa dicamus,
cf. Horat. Car. I 2, 45; Ovid. Met. XV 868.

Phars. I 33—51[3]):
Quod si non aliam venturo fata Neroni
Invenere viam magnoque *aeterna* parantur
Regna deis caelumque suo servire Tonanti
Non nisi saevorum potuit post bella gigantum,
Iam nihil, o superi, querimur; . . .
. . . . Te, cum statione peracta
Astra petes serus, praelati regia *caeli*
Excipiet gaudente *polo, seu* sceptra tenere,
Seu te flammigeros Phoebi conscendere currus,
Telluremque nihil mutato sole timentem

[1]) cf. Vollmer, l. c., pg. 21.

[2]) confer ad hunc locum Luehr, l. c., pg. 13—14 et Zingerle, Zu spät. Lat. Dichtern, I, pg. 6 sq.

[3]) De hoc loco disseruit Ludwig Paul, Die Vergottung Neros durch Lucanus, Neue Jahrb. für Phil. u. Pädagogik 149 (1894), pg. 409 sqq.

Igne vago lustrare iuvet, *tibi numine* ab omni
Cedetur[1]), etc.

Ut Lucanus initio operis sui imperatorem Neronem celebrat, ita Statius imperatorem Domitianum, cui Thebaidem dedicat, laudibus effert, quod ex versibus 1—45 primi libri cognoscitur. Ex quibus hoc loco versus 22—33 adscribere satis est:

... teque, o Latiae decus, addite famae
Quem nova mature subeuntem exorsa parentis
Aeternum sibi Roma cupit. *licet* artior omnis
Limes agat *stellas* et te plaga lucida *caeli,*
Pleiadum Boreaeque et hiulci fulminis expers,
Sollicitet, *licet ignipedum frenator equorum*
Ipse tuis alte radiantem crinibus arcum
Imprimat aut magni *cedat*[2]) *tibi Iuppiter* aequa
Parte *poli*, maneas hominum contentus habenis,
Undarum terraeque potens, et sidera dones.
Tempus erit[3]), cum Pierio tua fortior oestro
Facta canam:

Similes blanditiae leguntur in Senecae Herc. Oet. 89 sqq.; 1576 sqq.

De illorum temporum luxu:

Phars. IX 430: *Extremo*que *epulas* mensasque *petimus ab orbe*

Silv. IV 6, 5—7: ... neque enim ludibria ventris
Hausimus aut *epulas diverso a sole petitas*
Vinaque perpetuis aevo certantia fastis

Bactra et Babylon dicta sunt pro Parthis:

Phars. VIII 299 sq.:
*Bactra*que, Medorum sedem, murisque superbam
Assyrias, *Babylona*, domos.

Silv. IV 1, 40 sq.: Restat *Bactra* novis, restat *Babylona* tributis
Frenari;

3.

Nunc eae res adferendae sunt, quae ad naturam spectant. Haec exempla invenimus:

---

[1]) Lucanus hoc loco respexit Ovidii Met. XV 848 sqq. R. Helm, l. c., pg. 150 etiam affert Verg. Georg. I 24 sqq.; Horat. Carm. I 2, 45 sqq.

[2]) Ad hunc locum cf. Hosius, Lucan und seine Quellen, Mus. Rhen. XLVIII (1893), pg. 392, Anmerkung 1.

[3]) Ex versibus 32 sqq. cognoscitur Statium postea res Domitiani gestas canere in animo habuisse: cf. Vollmer, l. c., pg. 13.

De Bagrada Africae flumine:
Phars. IV 587 sq.: .... qua *se*
Bagrada lentus agit
Silv. IV 3, 90 sq.: Qualis Cinyphius tacente ripa
Poenos *Bagrada serpit* inter agros,

Lucanum videtur secutus esse Silius Italicus in Punic. VI 140—141: Turbidus arentis *lento* pede sulcat harenas
Bagrada
et VI 677: *Lentus* harenosus spumabat *Bagrada* campo.

De Syrtibus, quorum fines dubii sunt alternis fluxus atque refluxus vicibus, dicunt poëtae:
Phars IX 861: ... *dubiis* hinc *Syrtibus* orbem
Theb. I 687: .... *incerto* litore *Syrtes*

De imbribus:
Phars. IV 123—125:
.... iam *rarior aer*
Et par Phoebus *aquis* densas in vellera *nubes*
Sparserat
Silv. I 2, 185 sq.: ... ipsum in conubia terrae
Aethera, cum *pluviis rarescunt nubila,* solvo.

Quibus verbis Lucanus demonstrat Phoebum nubes expellere, iisdem Statius utitur, ut describat, quomodo Venus terrae imbres demittat. Praeterea Statius meminisse videtur illius versus Lucretii VI 214:
... *rarescunt* quoque *nubila* caeli.

De alno arbore utili navibus struendis:
Phars. III 441: ... et *fluctibus* aptior *alnus*
Theb. VI 106: *Alnus* amica *fretis*; cf. Claud. Rapt. Pros. II 107.

De undis:
Phars. V 641: Rursus *hiant undae* . . .
Silv. III 2, 63: ... *pelago*que immisit *hianti*

Phars. X 328—329: ... quos inter in alta
In convalle tacens iam *moribus* unda *receptis*
Silv. III 2, 87: Quos tibi currenti praeceps *gerat* Hadria *mores*

Verba *accipere mores* apparent etiam in Achilleide I 858—859[1]).

[1]) pg. 50.

De avibus:

Phars. V 714: Mox ubi percussit *tensas* notus altior *alas*
Silv. IV 3, 38: Non *tensae* volucrum per astra *pennae*
Theb. VI 299: Confligant *tensae*[1]) *volucres* ...

4.

Deinde eae res enumerandae sunt, in quibus de tota hominum vita agitur.

Ad religionem, mores, consuetudines spectant haec:

De auspicio:

Phars. I 588: ... et *monitus errantis* in aere *pinnae*
Theb. VII 404: Quippe serunt diros *monitus volucres*que

Pariter etiam Lucanus Statiusque queruntur, quod mortales praenosse futurum cupiant:

Phars. II 4—6: ... *cur hanc* tibi, rector Olympi,
Sollicitis visum *mortalibus* addere *curam*,
Noscant *venturas* ut dira per omina clades?
Theb. III 551—553: . . . . *unde iste* per orbem
Primus *venturi miseris animantibus* aeger
Crevit *amor*?

De origine religionum:

Phars. I 486: *Quae finxere, timent.*
Theb. III 661: Primus in orbe *deos fecit timor*!
Similia dixerunt Lucret. V 1161 sqq. et Petron. frgt. 27, 1.

De imperii societate:

Phars. I 92 sq.: *Nulla fides regni sociis* omnisque potestas
Impatiens consortis erat.
Theb. I 126—130:
Gentilisque animos subiit furor aegraque laetis
Invidia atque parens odii metus, inde regendi
Saevus amor, ruptaeque vices iurisque secundi
Ambitus *impatiens,* et summo dulcius unum
Stare loco, *sociis*que *comes discordia regnis.*

Ut Lucanus de Caesare et Pompeio, ita Statius de fratribus Thebanis duos gubernatores, qui unum populum regunt, plerumque discordes esse dicit[2]).

---

[1]) Versus Lucanei causa (Phars. V 714) scribo cum codice P: tensae volucres contra ω, qui habent: densae.

[2]) Vide R. Helm, l. c., pg. 151.

Similiter Plutarchus in Demetrio, cap. 3: Οὕτως πάντη δυσκοινώνητον ἡ ἀρχὴ καὶ μεστὸν ἀπιστίας καὶ δυσνοίας.
Porro cf. Enn. Fab. 404; Ovid. Ars Amat. III 564; Curt. X 9, 1; Tacit. Annal. XIII 17; al.

Sed et alibi hunc Pharsaliae locum Statius imitatus est:
Phars. I 92 sq.: Nulla fides regni sociis omnisque *potestas*
Impatiens *consortis* erat
Theb. I 187: Saevior adsurgens dempto *consorte potestas*

Phars. V 384: ... et *laetos* fecit se consule *fastos*
Silv. IV 1, 20: ... da *gaudia fastis*
id est: annus bene circumagatur.

Phars. V 738: ... non audet *flentem deprendere* Magnum.
Theb. II 337—339: ... quotiens haec ora naturae
Fletibus et magnas latrantia pectora curas
Admota *deprendo* manu?
Phars. I 82—84:
... nec gentibus ullis
Commodat in populum terrae pelagique potentem
Invidiam Fortuna suam
Theb. IV 75 sq.: . . . . cui *commodat iras*
Cuncta cohors

Phars. II 23 sq.: . . . . nec *mater* crine soluto
Exigit ad saevos *famularum bracchia planctus*
Theb. VI 33—35: Asperior contra *planctus*que egressa viriles
Exemplo *famulas* premit hortaturque volentes
Orba *parens*
Similiter Theb. VI 218 sq.[1]):
... quater horrendum pepulere fragorem
Arma, quater mollem *famularum bracchia planctum*

Deinde in describendo dolore maxime iisdem coloribus utuntur:
Phars. II 20—28:
Tum questus tenuere suos magnusque per omnis
Erravit sine voce dolor. Sic *funere primo*

---

[1]) Hunc locum ad Verg. Aen. XI 188 rettulit E. Eissfeldt, Zu den Vorbildern des Statius, Philologus, N. F. XVII (1904), pg. 402.

Attonitae *tacuere* domus, cum corpora nondum
Conclamata iacent, nec mater crine soluto
Exigit ad saevos famularum bracchia planctus;
Sed cum *membra* premit *fugiente* rigentia *vita*
Voltusque exanimes oculosque in morte minaces;
Necdum est ille dolor, sed iam metus: *incubat* amens
Miraturque malum.

Theb. V 591—596:

... huc magno cursum rapit effera luctu
Agnoscitque nefas, terraeque inlisa nocenti
Fulminis in morem *non verba* in *funere primo*,
Non *lacrimas* habet: ingeminat misera oscula tantum
Incumbens animaeque fugam per *membra* tepentem
Quaerit hians.

Phars. III 39[1]): Aut nihil est *sensus* animis *a morte* relictum
Phars. VIII 749: ... *si quid sensus post fata* relictum,
Theb. XII 214: ... *si quis* tibi *sensus ad umbras*

De venatione:

Phars. IV 440[2]): *Venator tenet* ora levis clamosa *Molossi.*
Ach. I 746—748: ... velut ille cubilia praedae
Indubitata *tenens* muto legit arva *Molosso*
Venator

De rebus bellicis:

Phars. I 100: Crassus erat *belli* medius *mora.*
Theb. I 142: .... haec *mora pugnae*;
cf. Sen. Suas. 2, 19: tum illam sententiam: si nihil aliud, erimus certe *belli mora.*
et Sen. Phoen. 458:
Proinde bellum tollite aut *belli moram*[3]).

---

[1]) Hi loci nobis iam occurrunt apud Cic. Ad Famil. IV 5, 6: *si qui* etiam *inferis sensus* est; confer Hosium, Inschriftliches zu Seneca und Lucan, Mus. Rhen. 47 (1892), pg. 464, qui praeterea hos locos affert: Sen. Dial. XI 5, 2; 9, 2 sq.; X 18, 5; Prop. IV 6, 83; Ovid. Am. III 9, 59; Trist. IV 10, 85; ex Ponto II 2, 100; Consol. ad Liv. 469; C. I. L. VIII 212, 39. — Similiter Aeschyl. Choeph. 315 sqq.; Pers. 633 sqq.

[2]) Lucanus hunc locum hausit ex Senecae Phaedra 33 sqq.: cf. Leo, de Senecae tragoediis observationes criticae, Berlin, 1878, I, pg. 56[6].

[3]) cf. Leo, de Senecae trag. observat. criticae, I, pg. 154.

Phars. VII 836—837: . . . . omnisque *cruenta*
Alite *sanguineis* stillavit *roribus* arbor.
Theb. II 673—674: ... tum crines ardentiaque ora *cruentis*
Roribus

Phars. VI 210: ... et haerentis mota cute *discutit*[1]) *hastas*
Theb. II 589 sq.: ... ferroque minantia *tela*
Decutit;

Phars. I 380: Numina *miscebit* castrensis *flamma* monetae
Silv. IV 6, 82: ... cum sacrilega *face miscuit* arces

Phars. VI 213: Tot iaculis unam non *explent volnera* mortem
Theb. IX 753 sq.: ... alio geminatum lumine *volnus*
Explevit tenebras;

Phars. VII 305: ... *effusaque membra,*
Theb. VI 841 sq.: ... *effusaque* sanguine laxo
Membra natant;

Phars. VIII 556 sq.: ... quid viscera nostra
Scrutaris gladio?
Theb. I 614 sq.: ... atque imas animae *mucrone* corusco
Scrutatus

De Romulo et Remo Lucanus, de Eteocle et Polyneice Statius dicunt:
Phars. I 96 sq.: Nec pretium tanti tellus pontusque furoris.
Tunc erat: *exiguum dominos commisit asylum.*
Theb. I 150 sq.: ... sed nuda potestas
Armavit fratres: *pugna est de paupere regno.*

Phars. VI 416 sq.: ... propius iam fata moveri
Degeneres trepidant animi peioraque versant:
Theb. I 639 sq.: ... non tu pia *degener* arma
Occulis aut certae *trepidas* occurere morti.

Phars. IV 480[2]): ... *admoto occurrere fato*
Theb. I 640: ... aut *certae* trepidas *occurrere morti*

Thessalis, quam videmus apud Lucanum nocte lustrantem campos explorantemque manes, quibus nefanda mandet ad deos Erebi umbrarumque coetus, etiam apud Statium invenitur:

---

[1]) cf. Verg. Aen. X 718.

[2]) Lucanus videtur secutus esse Ovidium Am. III 12, 3:
Quodve putem sidus nostris *occurrere fatis,*

Phars. VI 564—569:

Saepe etiam caris cognato in funere dira
Thessalis incubuit membris atque oscula fingens
Truncavitque caput conpressaque dentibus ora
Laxavit siccoque haerentem gutture linguam
Praemordens gelidis infudit murmura labris
Arcanumque *nefas Stygias mandavit ad umbras.*

Theb. III 140—146:

Thessalis haud aliter bello gavisa recenti,
Cui gentile *nefas* hominem renovare canendo,
Multifida attollens antiqua lumina cedro
Nocte subit campos versatque in sanguine functum
Vulgus et explorat *manes*, cui plurima busto
Inperet ad superos: animarum maesta queruntur
Concilia, et nigri pater indignatur *Averni.*

Phars. IX 8 sq.: Innocuos vita patientes aetheris imi
Fecit, et *aeternos animam* collegit in *orbes*[1])

Theb. VI 885:

Indignantem animam propriis non reddidit *astris*;
cf. Verg. Aen. XII 952:
*Vita*que cum gemitu fugit *indignata* sub umbras[2])

Statium in Genethliaco Lucani 107—110 meminisse Lucani Pharsaliae IX 1 sqq. putem, cum apud utrumque poëtam animas mortuorum, Lucani et Pompei, ad caelum ascendere et inde in homines oculos demittere videamus:

Phars. IX 1—14:

At non in Pharia manes iacuere favilla,
Nec cinis exiguus tantam conpescuit umbram:
Prosiluit busto semustaque membra relinquens
Degeneremque rogum sequitur convexa Tonantis;
. . . .
11 . . . Illic postquam se lumine vero
Inplevit, stellasque vagas miratus et astra
Fixa *polis vidit*, quanta sub nocte iaceret
Nostra dies, *risit*que sui *ludibria* trunci.

---

[1]) cf. Fr. Bitsch, De Platonicorum quaestionibus quibusdam Vergilianis, Berlin, 1911, diss., pg. 57.

[2]) cf. Fr. Bitsch, l. c., pg. 70

Silv. II 7, 107—110: At tu, seu rapidum *poli* per axem
Famae curribus arduis levatus,
Qua surgunt animae potentiores,
Terras *despicis* et *sepulcra rides*[1]);

5.

Sequentur denique nonnullae res, quae partibus supra commemoratis inseri non potuerunt.

Primo loco commemoro similem sententiam, qua uterque poëta dolet viris summo ingenio praeditis diu vivere non licere:

Phars. I 70 sq.: . . . *summis*que *negatum*
Stare diu

Simile illud Statii in Silv. II 7, 90:

O numquam data longa fata summis!

Haec sententia[2]) vetustissima (Herodot. VII 10, 5) et a poëtis Romanis variata est (cf. Lucret. V 1123 sqq.; Horat. Carm. II 10, 9 sqq.; Phaedr. IV 6, 11 sqq.; Ovid. Remed. 369 sq.; Culex 341; Sen. Phaedr. 1123 sqq.; Oed. 8 sqq.; Ag. 57 sqq.; 90 sqq.; Thy. 447 sqq.; Octav. 377 sqq.; 897 sqq.; Stat. Silv. II 1, 106 sqq.; Ach. I 145; Sil. Il. XVII 187 sqq.; Iuv. X 106 sq.). Statius hoc loco maxime meminisse videtur illud Lucani I 70. Porro conferas V 744 sqq. et X 20 sqq.; ad hunc locum (X 20 sqq.) pertinet commemoratio Alexandri[3]) in Genethliaco facta.

Phars. III 554 sq.: . . . nec longo *frangere* gyro
Cursum

Theb. XII 232: . . . nec *frangit iter* per et invia saxa

Phars. VII 133: . . . sua quisque *pericula nescit*
Theb. V 345: . . . tantosque iubet *nescire labores*

Phars. I 635: Sed *venient maiora* metu
Theb. III 523: . . . quamquam *maiora parantur*

Phars. I 248 sq.: O male vicinis haec moenia condita Gallis,
O tristi *damnata* loco!

---

[1]) Haec ad Cynicorum locum quendam communem spectare videntur; conferatur quod dicit E. Norden, Beiträge zur Geschichte der griech. Philosophie, Jahrb. für klass. Philologie, Suppl.-Bd. 19, pg. 378, Anmerkung 1 et pg. 379 sqq.

[2]) cf. Vollmer, l. c., pg. 379.

[3]) cf. Buecheler, Ἀλεξάνδρου τύχη in Mus. Rhen. XXXVIII (1883), pg. 511 sqq.

Theb. VII 238 sq.: ... subeunt campo, qui proximus urbi
Damnatus bellis patet

Phars. I 447 sq.:

Vos quoque, qui fortes animas belloque peremptas
Laudibus *in longum vates dimittitis aevum.*

Theb. I 185: *Augurium seros dimisit ad usque nepotes.*

Phars. IV 812: A quibus omne aevi *senium* sua *fama repellit*
Theb. IX 318: Vestrum opus ire retro et *senium depellere famae.*

Phars. V 333: Vos despecta, *senes* exhaustaque sanguine *turba*
Theb. V 258 sq.: Hic iuvenum manus et nullis violabilis armis
Turba senes

Phars. III 440—445[1]):

Procumbunt orni, nodos impellitur *ilex*,
Silvaque Dodones et *fluctibus aptior alnus*
Et non plebeios luctus testata cupressus
Tunc primum posuere comas et fronde carentes
Admisere diem, propulsaque robore denso
Sustinuit se silva cadens.

Theb. VI 100—106:

Procumbunt piceae, flammis alimenta supremis,
*Orni*que *iliceae*que trabes metuendaque suco
Taxus et infandos belli potura cruores
Fraxinus atque situ non expugnabile robur.
Hinc audax abies et odoro vulnere pinus
Scinditur, adclinant intonsa cacumina terrae
Alnus amica fretis nec inhospita vitibus ulnus.

Similibus verbis poëtae narrant, quomodo silva succidatur.

VI.

In hac ultima parte[2]) mihi propositum est quaerere, **quantum Statius etiam in comparationibus a Lucano mutuatus sit.**

---

[1]) Hanc descriptionem omnes fere poëtae epici ex Ennio sumpserunt; invenitur apud Ennium Annal. 187 sqq.; Verg. Aen. VI 179 sqq.; XI 135 sqq.; Sil. It. Punic. X 529 sqq. De hac re vide R. Helm, l. c., pg. 89. Fortasse Lucanus etiam illius loci Sen. Herc. Oet. 1623—1645 meminit, quo similia describuntur: cf. C. Hosius, Lucanus u. Seneca, Fleckeisens Jahrb. 1892, pg. 349.

[2]) In hac opusculi mei parte mihi utiles fuerunt: Krause, de P. Pap. Stat. comparationibus epicis, diss., Halle, 1871. G. Hundt, de M. Annaei

Permultas comparationes poëtarum latinorum posteriorum ad priores poëtas velut ad Vergilium aliosque, quin etiam ad Homerum et Apollonium Rhodium referri posse observatum est. Lucanus vero inter suae aetatis poëtas eo praestat, quod is, ut demonstravit v. Kolbe[1]), satis multas comparationes ex suo ingenio procreavit. Statius autem ut in aliis rebus, sic in comparationibus priorum poëmatis magnopere usus etiam ex Lucano nonnullas sumpsit. Quarum pars etiamsi iam apud priores inveniatur, tamen dimidiam fere partem comparationum, quae Statio cum Lucano communes sunt, apud priores non legi, qua de causa eas ex Lucano fluxisse concludo. Quae cum ita sint, quamquam Krause et Helm in opusculis suis Statium in comparationibus plerumque Homerum, Apollonium Rhodium Vergiliumque secutum esse demonstraverint, mihi apertum videtur esse illum etiam in his rebus in usum suum convertisse Lucanum.

Phars. II 601 sqq.[2]):

Pulsus ut *armentis* primo certamine *taurus*
Silvarum secreta petit vacuosque per agros
Exul *in adversis explorat cornua truncis*;
Nec redit in *pastus* nisi cum *cervice recepta*
Excussi *placuere tori*: mox reddita *victor*
Quos libet in saltus comitantibus agmina tauris
Invito *pastore* trahit,

Lucani comparationibus, diss., Halle, 1886. A. von Kolbe, Die Gleichnisse aus dem Tierreich bei den römischen Epikern, Programm, Marienwerder, 1909. F. Streich, de exemplis atque comparationibus quae exstant apud Senecam Lucanum Valerium Flaccum Statium Silium Italicum, diss., Breslau, 1913.

[1]) cf. A. von Kolbe, l. c., pg. 12.

[2]) Hoc loco affero, quae dixit von Kolbe, l. c., pg. 8 de comparationibus apud Lucanum, in quibus animalia nobis occurrunt: „Eine andere merkwürdige Erscheinung dagegen, die uns beim Betrachten jener Liste in die Augen fällt, gibt meines Erachtens zu Zweifeln keinen Anlaß. Lucan verwendet nämlich ein Tier nur einmal zum Gleichnis; die scheinbare Ausnahme unter bos erklärt sich so, daß er I 327 von Rinderherden (armenta) oder vielmehr von ihrem Blute spricht, dagegen II 601 vom Stier (taurus). Daß bei fera 2 Gleichnisse angemerkt sind, widerspricht nicht der Regel, da unter jenem allgemeinen Wort verschiedene Tiere gedacht werden können. Ich für meine Person bin der Ansicht, daß diese Erscheinung ein vom Dichter beabsichtigter Kunstgriff ist."

Theb. II 323 sqq.:

. . . . veluti dux *taurus* armata
Valle carens *pulsum* solito quem gramine victor
Iussit ab erepta longe mugire iuvenca,
Cum profugo *placuere tori cervix*que *recepto*
Sanguine magna redit *fractaeque in pectore quercus*,
Bella cupit *pastus*que et capta *armenta* reposcit,
Iam pede, iam cornu melior, pavet ipse reversum
Victor et attoniti vix agnovere *magistri*,

quibuscum conferas Apollonii Rhodii II 88 sq.:

ἠύτε ταύρῳ
φόρβαδος ἀμφὶ βοὸς κεκοτηότε δηριάασθον.

Haec Papinii imago ex Vergilii Aeneide XII 104 sqq., ubi legimus:

Mugitus veluti cum prima in proelia *taurus*
Terrificos ciet atque irasci in *cornua* temptat,
Arboris obnixus trunco ventosque lacessit
Ictibus aut sparsa ad pugnam proludit arena,

vel paulo infra v. 715 sqq.:

Ac velut ingenti Sila summove Taburno
Cum duo conversis inimica in proelia *tauri*,
Frontibus incurrunt (pavidi cessere *magistri*,
Stat pecus omne metu mutum mussantque iuvencae,
Quis memori imperitet, quem tota *armenta* sequantur;
Illi inter sese multa vi vulnera miscent
Cornuaque obnixi infigunt et sanguine largo
Colla armosque lavant: gemitu nemus omne remugit

et Lucani Pharsalia II 601 sqq. petita et adumbrata esse videtur. Colores autem huius comparationis Lucanus ut Silius XVI 4 e descriptione taurorum pugnantium duxit (Verg. Georg. III 220 sqq.):

Illi alternantes multa vi proelia miscent
Vulneribus crebris, lavit ater corpora sanguis,
Versaque in obnixos urgentur cornua vasto
Cum gemitu reboant silvaeque et longus Olympus.
Nec mos bellantis una stabulare, sed alter
Victus abit longeque ignotis exsulat oris.
Multa gemens ignominiam plagasque superbi
Victoris, tum quos amisit inultus amores,
Et stabula adspectans regnis excessit avitis:

Ergo omni cura viris exercet et inter
Dura iacet pernox instrato saxa cubili
Frondibus hirsutis et carice pastus acuta
Et temptat sese atque irasci in *cornua discit*
Arboris obnixus trunco ventosque lacessit
Ictibus et sparsa ad pugnam proludit arena.

Statium tamen in hac comparatione magis Lucanum quam Vergilium secutum esse puto[1]).

Porro Iul. Caes. Scaliger, Poëtica, pg. 694 (ed. 1586) Ach. I 858 sqq. petita esse ex Lucano IV 237 sqq. putavit:
Phars. IV 237 sqq.:

Sic ubi desuetae silvis in carcere cluso
Mansuevere ferae et voltus posuere minaces
Atque *hominem didicere* pati: *si* torrida parvus
Venit in ora cruor, redeunt rabiesque furorque,
Admonitaeque tument gustato sanguine fauces;
Fervet et a trepido vix abstinet ira *magistro*.

Ach. I 858 sqq.:[2])

Ut leo, materno cum raptus ab ubere mores
Accepit pectique iubas *hominem*que vereri
Edidicit nullasque rapi nisi iussus in iras,
Si semel adverso radiavit lumine ferrum,
Eiurata fides domitorque inimicus: in illum
Prima fames, timidoque rubet servire *magistro*[3])

---

[1]) Etiam Krause, l. c., pg. 52 hanc Statii comparationem ad Lucanum rettulit.

[2]) cf. M. Kulla, Quaestiones Statianae, diss., Breslau, 1881, pg. 3, qui dicit: Mart. epigr. II 75, 1 sqq.:

„Verbera securi solitus *leo* ferre *magistri*
Insertamque pati blandus in ora manum
Dedidicit pacem subito, feritate noverca
Quanta nec in Libycis debuit esse iugis.
Nam duo de tenera puerilia corpora turba
Sanguineam rastris, quae renovabat humum
Saevus et infelix furiali dente peremit.

Versimile est Martialem epigramma illud scribentem de Statii comparatione, quae est Ach. I 858 sqq., cogitasse, ubi leo describitur, qui iam domitus aliquando ubi domini gladium sibi minitantem adspexit, ira inflammatus eum interemit."

[3]) Similis comparatio de leone in Aeschyli Ag. 717 sqq. (ed. A. Sidgwick, Oxford, 1910) occurrit:

Comparantur igitur apud Lucanum cum Pompeianis, qui cum Caesarianis in gratiam redierunt, ferae mansuetae, apud Statium cum Achille, qui Ulixis dolo se iuvenem, non virginem esse confitetur, leo domitus.

Hoc loco commemoro Silv. III 3, 73—74:

. . . . ut qui metuenda ferarum
Corda domant, mersasque iubent iam sanguine tacto
Reddere ab ore manus, et nulla vivere praeda.

Deinde ex Lucani Pharsalia III 362—363:

Ventus ut amittit vires, *nisi* robore densae
Occurrunt *silvae*, spatio diffusus inani,

petita esse mihi videtur haec Statii imago (Theb. XII 728—729):

Ventorum velut ira minor, *nisi silva* furentes
Inpedit,

Phars. IV 297 sqq.: Non se tam *penitus*, tam *longe luce relicta*
Merserit Asturii *scrutator*, pallidus auri,

Theb. VI 880 sqq.:

. . . . haut aliter collis *scrutator* Hiberi,
Cum subiit *longe*que *diem* vitamque *reliquit*,
Si tremuit suspensus ager subitumque fragorem
Rupta dedit tellus, latet intus monte soluto
Obrutus, ac *penitus* fractum obtritumque cadaver
Indignantem animam propriis non reddidit astris;

Eundem Lucanum auctorem esse vidit Ieep, l. c., II, pg. CXXIII huius Claudiani loci:

ἔθρεψεν δὲ λέοντος ἶ-
νιν δόμοις ἀγάλακτον οὕ-
τως ἀνὴρ φιλόμαστον,
ἐν βιότου προτελείοις
ἅμερον, εὐφιλόπαιδα
καὶ γεραροῖς ἐπίχαρτον.
πολέα δ' ἔσκ' ἐν ἀγκάλαις
νεοτρόφου τέκνου δίκαν,
φαιδρωπός ποτὶ χεῖρα σαί-
νων τε γαστρὸς ἀνάγκαις.

χρονισθεὶς δ' ἀπέδειξεν ἦ-
θος τὸ πρὸς τοκέων· χάριν
γὰρ τροφεῦσιν ἀμείβων
μηλοφόνοισι σὺν ἄταις
δαῖτ' ἀκέλευστος ἔτευξεν.
αἵματι δ' οἶκος ἐφύρθη,
ἄμαχον ἄλγος οἰκέταις
μέγα σίνος πολύκτονον.

Deinde cf. Aristoph. Ran. 1431 sqq.:

οὐ χρὴ λέοντος σκύμνον ἐν πόλει τρέφειν,
μάλιστα μὲν λέοντα μὴ 'ν πόλει τρέφειν,
ἢν δ' ἐκτραφῇ τις, τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν.

Laus Ser. 75 sq.: . . . effossis nec *pallidus Astur* oberrat
Montibus;
cf. Claud. De Manlii Cons. 41 sqq.; Sil. It. Punic. I 231; XVI 583; Stat. Silv. IV 7, 15.

Phars. V 711 sqq.:
Strymona sic gelidum bruma pellente relinquunt
Poturae te, *Nile, grues* primoque volatu
Effingunt varias casu monstrante figuras;
Mox ubi percussit tensas notus *altior* alas,
Confusos temere immixtae *glomerantur in orbes*,
Et turbata perit dispersis littera pinnis.

Theb. XII 515 sqq.:
Ceu patrio super *alta grues* Aquilone fugatae
Cum videre Pharon; tunc aethera *latius inplent*,
Tunc hilari clangore sonant; iuvat orbe sereno
Contempsisse nives et frigora solvere *Nilo*.

Lineae huius comparationis inveniuntur in Iliade III 3 et in Aeneide VI 309 et X 264 sqq.

Contrarium huius imaginis apparet in Thebaide V 11 sqq.:
Qualia trans pontum Phariis deprensa serenis
Rauca Paraetonio decedunt agmina *Nilo*,
Quo fera cogit hiemps: illae clangore fugaci,
Umbra fretis arvisque, volant, sonat avius aether.
Iam Borean imbresque pati iam nare solutis
Amnibus et nudo iuvat aestivare sub Haemo.

Eos locos adicio, quibus Lucanus etiam de avibus dicit, quae autumno vergente ex Thracia in Aegyptum demigrare solent:

Phars. VII 832 sqq.: . . . . vos, quae *Nilo mutare* soletis
Threicias hiemes, ad mollem serius Austrum
Istis *aves*.

Deinde Phars. III 199 sq.:
Deseritur *Strymon tepido* committere *Nilo*
Bistonias consuetus *aves* . . .

Hunc locum (III 199) ante oculos habuit[1]) Claudian. Bell. Gildon. 475 sq. :
Ingenti clangore *grues* aestiva relinquunt
Thracia, cum *tepido permutant Strymona Nilo*.

---

[1]) cf. E. Schaefer, Observationes criticae in M. Annaei Lucani Pharsaliam et P. Papinii Statii Silvas., diss., Münster, 1886, pg. 27 sq.

Mea quidem sententia M. Kulla, l. c., pg. 17 non recte hunc Claudiani locum ad Theb. XII 515 sqq. rettulit.

Phars. VII 125 sqq.: ... *ut* victus violento *navita* coro
Dat regimen ventis ignavumque *arte relicta*
Puppis onus trahitur,

Theb. III 22 sqq.: . . . . ac *velut* ille
Fluctibus Ioniis Calabrae datus *arbiter* alno
Nec rudis undarum,
. . . .
28 Ipse quidem malit terras pugnatque reverti,
Fert ingens a *puppe* notus, tunc *arte relicta*
Ingemit et caecas sequitur iam nescius undas.

Oeta, Herculis tumulus, apud Lucanum parvo sepulcro Pompeii opponitur, apud Statium cum Menoeci tumulo comparatur:

Phars. VIII 800 sqq.: ... si tota est *Herculis Oete*
Et iuga tota vacant Bromio Nyseia, quare
Unus in Aegypto est Magni lapis?

Theb. XII 66 sq.:
Accubat: haud aliter, quam cum poscentibus astris
Laetus in accensa iacuit *Tirynthius Oeta.*

Eadem translatione ab utroque poëta barba significatur:

Phars. VI 562: Illa *genae florem* primaevo corpore volsit

Silv. II 6, 44 sq.: . . . primoque micantes
Flore genae

Haec exempla proferenda habui, quibus Lucanum Statio imitationi fuisse satis me demonstravisse itaque studia Lucanea et Statiana aliquantulum promovisse confidam.

Appendix I.

Appendicis instar adiungatur collectio nominum derivatorum et compositorum structurarumque, quibus Lucanus Statio fuit exemplo, ut in talibus quoque rebus hunc secutum esse illum cognoscatur[1]). Meminisse tamen iterum et iterum debemus, posse utrumque imitari poëtam aliquem carmenve, quod oblivione obrutum non ad nos pervenit.

A. De nominibus derivatis.

1. De Substantivis.

Phars. VIII 854: Aut Arabum portus mercis *mutator* Eoae
Phars. X 212: Exerit et varii *mutator* circulus anni
Silv. V 2, 135: An iuga Pannoniae *mutatores*que domorum

Substantivum *mutator* apud priores scriptores non legitur.

Phars. IV 298: Merserit Asturii *scrutator* pallidus auri
Translate in Phars. V 122:
Appius Hesperii *scrutator* ad ultima fati
Silv. III 1, 84: Fluctivagos nautas *scrutatores*que profundi
Silv. III 3, 92: Quodque legit mersus pelagi *scrutator* Eoi
Theb. VI 880: Condidit haud aliter collis *scrutator* Hiberi

Phars. IV 588: Bagrada lentus agit siccae *sulcator* harenae
De nauta dicitur apud Stat. Theb. VIII 18:
Umbriferaeque fremit *sulcator* pallidus undae
Theb. XI 588: Exosus manes pigri *sulcator* Averni;
cf. Sil. It. VII 363; Claudian. Rapt. Pros. II 339.

Nomen *sulcator* ante Lucanum non legitur.

---

[1]) In hac compositione magna cum utilitate usus sum libro C. Paucker i, qui inscribitur Vorarbeiten zur Lateinischen Sprachgeschichte, Berlin, 1884, Teil II, pg. 1 sqq. et L. Lehanneur, De P. Pap. Statii vita et operibus quaestiones, Paris, 1878, pg. 76 sqq.

Hoc loco adiungere mihi liceat:
Phars. III 710: ...... excussae *Balearis tortor habenae*
Ach. II 134: .... flexae *Balearicus actor habenae*

Substantivum *tortor*, quod est ductum ex verbo *torquere*, iam apud Ciceronem invenitur; nomen *actor* apud Ovidium significat eum, qui pellit ante se pecudes: cf. Her. I 95 et Fast. I 547.

2. Adiectiva et

3. Verba

non inveniuntur.

B. De nominibus compositis[1]) structurisque.

1. De adiectivis.

Phars. IX 5: Qua niger *astriferis* conectitur axibus aer
Theb. II 400: Posceris: *astriferum* iam velox circulus orbem
Item Theb. VIII 83; 315.

Ante Lucanum nomen *astrifer* non legi; postea apud Val. Flacc. VI 752; Mart. VIII 28, 8.

Phars. II 3: Praescia *monstrifero* vertit natura tumultu
Theb. I 453: *Monstriferae* Calydonis opes Acheloiaque arva
Postea Val. Flacc. V 221.

Phars. VI 126: Qua Minuci castella vacant et *confraga* densis
Theb. IV 494: Qualis Gaetulae stabulantem ad *confraga* silvae
Ante Lucanum non occurrit; postea apud Val. Flacc. III 582.

Phars. VIII 175: Axis *inoccidiuus* gemina clarissimus arcto,
Theb. VI 277: Spectat *inoccidiuis* stellatum visibus Argum
Theb. VIII 310: Robur *inoccidui*, te velox machina caeli
inoccidiuus apud priores poëtas non legitur.

Phars. V 332: *Lauriferos* nullo comitetur volnere *currus*
Theb. VIII 174: Heu ubi *laurigeri currus* sollemniaque arma
Theb. XII 520: Proelia *laurigero* subeuntem Thesea *curru*
lauriger apparet iam apud Ovidium; *laurifer* etiam in Phars. VIII 25.

---

[1]) cf. F. Seitz, de adiectivis poëtarum latinorum compositis, diss., Bonn, 1878.

Phars. I 48: Seu tu *flammigeros* Phoebi *conscendere* currus
Silv. I 2, 119: Et si *flammigeras* fas esset *scandere* sedes

Porro vox *flammiger* legitur in Phars. I 415; Silv. III 1, 181; IV 3, 136; Theb. VIII 675; ante Lucanum non apparet.

Phars. IX 408: *Irreducemque* viam deserto *limite* carpit
Theb. I 96: Taenaria *limen* petit *inremeabile* portae
inremeabilis iam apud Vergilium in Aen. V 591 legitur; *irredux* est ἅπαξ εἰρημένον.

2. De verbis.

Phars. III 610 sq.: Ausus Romanae Graia de puppe carinae
Iniectare[1]) *manum*;
Theb. IX 133: Ausus erat furto *dextram iniectare* Leonteus

Praeterea monitum te voleo et apud Lucanum et apud Statium haud raro occurrere tales compositiones[2]) quales sunt: *superimposito* (Silv. I 1, 1), *superevolat* Phars. III 299), *superingesti* (Silv. I 1, 59), *supereminet* (Theb. IV 529).

Appendix II.

Postremo denique loco idiotismos quosdam lexicales afferam, qui Statio cum Lucano communes sunt.

Primus pro *oriens* legitur:

Phars. IV 65 sq.: . . . quidquid concrescere *primus*
Sol patitur,
Silv. I 4, 73: Occiduas *primás*que domos;
cf. Ovid. Her. IX 16; Phars. I 683; Theb. I 200; V 346; Silv. IV 3, 107[3]).

Phars. VI 551 sq.: . . . . . . nec *carpere membra*
Volt ferro *manibusque* suis

---

[1]) *iniectare* cum dativo primum apud Lucanum invenitur; vide I. Obermeier, Der Sprachgebrauch des M. Annaeus Lucanus, München, 1896, pg. 38.

[2]) cf. Vollmer, l. c., pg. 215 sq.

[3]) cf. E. Schwartz, coniectanea, ind. lect. Rostock, 1889, 6.

Silv. II 6, 78 sq.: . . . *carpsit*que immitis adunca
Ora verenda *manu*

carpere translate pro *discerpere* apparet apud Ciceronem, de oratore III 190 et Apuleium Met. IX 19.

Phars. IX 807: Magnanimo iuveni *miratori*que Catonis
Silv. V 2, 76: *Mirari*que patrem
mirari = *imitari mirando.*

Phars. I 59: . . . nullaeque *obstent a* Caesare nubes
Silv. I 2, 23: . . . *a* vultibus *obstas*
Theb. IV 17: . . . summisque *a* postibus *obstant*
obstare a positum est pro *tueri a*[1]).

Phars. VIII 3 sq.:
Cornipedem exhaustum cursu *stimulis*que *negantem*
Magnus agens incerta fugae vestigia turbat
Silv. III 1, 123 sq.:
Praecipuus sed enim labor est excindere dextra
Oppositas rupes et saxa *negantia ferro.*

Item poëta verbo *negare* utitur his locis: Silv. V 2, 54; Theb. II 668 sq.; III 457 sq.; IV 124.

Hunc verbi *negare* usum cum dativo coniunctum, qui iam invenitur apud Propert. IV 5, 5, et locos ipsos tractat I. F. Gronovius, Diatribe in Statii Silvas edita a F. Handio, Leipzig, 1812, pg. 462 sqq.

Phars. X 133 sq.: Nec non infelix ferro *mollita iuventus*
Atque exsecta virum,
Silv. III 4, 68 sq.: . . . haud ulli *puerum mollire* potestas
Credita
mollire = *castrare*; cf. Claudian. Eutr. I 48 sq.

nunc = *licet*:
Phars. VI 48 sq.: *Nunc* vetus Iliacos attollat *fabula* muros
Ascribatque deis;
Silv. I 1, 8 sq.: *Nunc* age *Fama* prior notum per saecula nomen
Dardanii miretur equi,
Silv. I 3, 27 sq.: Sestiacos *nunc Fama* sinus pelagusque natatum
Iactet et audaci victos delphinas ephebo!

Phars. II 565: Pompeium *transire* paras

---

[1]) cf. Vollmer, pg. 241.

Phars. IV 497 sqq.: . . . . quaecumque per aevum
Exhibuit monimenta fides servataque ferro
Militiae pietas, *transisset* nostra iuventus,
Silv. II 7, 42: Longaevos cito *transiture* vates;
cf. Ovid. Met. X 661; 672; Quint. X 2, 10; XII 11, 28.
transire = *superare* est terminus a curriculi usu sumptus.

Phars. IV 632: Herculeosque novo laxavit corpore *nodos*.
Silv. III 1, 157: Seu tibi dulce manu Libycas *nodare* palaestras
nodus est terminus luctandi.

Phars. II 409: Hesperiamque *exhaurit* aquis ...
Phars. V 333: ... *exhausta*que sanguine turba
Phars. VIII 253: *Exhausta*que domus populis ...
Silv. III 5, 73: ... *exhausit* civibus urbes

Verbo *exhauriendi* poëtae metaphorice utuntur. Ea quae hauriuntur raro leguntur in casu ablativo: cf. Lucret. VI 1140; Ovid. ex Ponto III 4, 63; Orest. trag. 388.

Phars. VIII 335 sq.: ... quid *transfuga* mundi,
Terrarum notos *tractus* caelumque perosus
Silv. I 2, 203 sqq.: ... nitidae sic *transfuga* Pisae
Amnis in externos longe flammatus amores
Flumina demerso *trahit* intemerata canali,

substantivum *transfuga* primo a Lucano coniunctum est cum genetivo [1]).

Phars. III 380: ... mediisque *sedent* convallibus arva
Theb. I 330 sq.: ... qua molle *sedens* in plana Cithaeron
Porrigitur

Verbum *sedendi* positum est pro verbo *iacendi*.

[1]) cf. I. Obermeier, l. c., pg. 51.

Index locorum, qui in hoc opusculo allati sunt:

A. Scriptores Graeci.

Aeschylus.

Pers. 633 sqq. 61
Ag. 717 sqq. 68
Choeph. 315 sqq. 61

Apollodorus.

I 8, 5, 2 44

Apollonius Rhodius.

II 88 sqq. 67

Aristophanes.

Ran. 1431 sqq. 69

Herodotus.

VII 10, 5. 64

Homerus.

Il. B. 41 sq. 47
B. 591 sqq. 36
Γ 3 70

Pherecydes.

Frgt. 83 (C. Müller) . . . 44

Plutarchus.

Demetr. cap. 3 60
Pyrrh. cap. 31, 2 46
Anton. 75, 1 46

B. Scriptores Latini.

Anthologia Latina.

8, 18 16
8, 67 7
17, 89 11
83, 65 14
184, 3 20
261 39

Apuleius.

Met. IX 19 75

Ausonius.

Idyll. VI 18 14

Avienus.

III 543 14
998 14

Carmina Epigraphica.

254, 13 39
555, 4 10

Catullus.

66, 71. 53

Cicero.

De Oratore III 190 . . . 75
Ad Famil. IV 5, 6 61

Claudianus.

In Olyb. et Prob. Cons. 171 55
In Ruf. I 259 10
II 131 22
II 354 42
De Cons. Honor. III 3 . . . 42
III 10 . . 14

De Cons. Honor. III 48 . . 19
VI 147 . . 12
Bell. Gild. 349 51
381 18
475 sq.. 70
De Manlii Cons. 41 sqq.. . 70
In Eutr. I 48 sq. 75
1 391 11
II 31 34
II 257 53
II 424 8
II 578 36
Cons. Stil. I 230 51
De Bello Pollentino 631 . . 53
Laus Ser. 75 sq. 70
Rapt. Pros. I 19 28
I 21 50
I 115 24
II 107 58
II 339 72
IV 49 50
Ep. II 19. 11

Corippus.

Joh. III 154 7
III 295 14
VI 210 sqq. 35

Curtius.

X 9, 1. 60

Dracontius.

IV 53 7
X 366 6

Ennius.

Annal. 187 sqq. 65
Fab. 404 60

Horatius.

Carm. I 1, 6 9
2, 45 56
2, 45 sqq. 57
7, 23 38
8, 6 42
10, 6 53
11, 1 7
16, 2 51
Carm. II 6, 4 38
10, 9 sqq. 64
IV 7, 1 14
Sat. I 1, 76 23
5, 20 6
9, 35 6
II 2, 110 24
5, 4 35
Epist. II 3, 162 14

Juvenalis.

X 106 sq. 64
181 34
XIV 157 13

Lucanus.

Phars. I 4 10
4 16
4 49
6 11
8 29
17 40
23 44
27 49
28 30
33 sq. 9
33 sqq. 56
45 sqq. 56
46 15
48 74
49 sq. 39
55 29
59 75
62 35
63 sqq. 52
63 sqq. 52
67 6
70 10
70 sq. 64
72 24
80 49
82 51
82 sqq. 60
86 16
87 48
92 sq. 59
92 sq. 60
95 44

Phars. I 96 sq. 62
100 61
101 27
120 51
124 44
127 7
129 8
132 sq. 32
137 45
144 sq. 7
147 7
154 14
154 29
164 43
180 33
181 48
182 18
184 9
195 sq. 37
199 51
205 8
206 37
207 16
208 16
222 14
229 sq. 26
233 6
239 47
246 16
248 sq. 64
252 35
255 32
261 18
272 12
301 50
303 30
320 46
327 66
334 sq. 20
350 18
353 35
360 19
380 62
388 9
388 47
405 16
405 35
415 74
Phars. I 424 26
432 26
447 sq. 65
473 19
484 sq. 53
486 59
500 27
524 25
527 sqq. . . . 32
529 32
535 24
543 10
543 sq. 55
545 38
550 sqq. . . . 55
566 sq. 45
576 23
578 sqq. . . . 54
588 59
596 42
599 43
600 22
604 46
606 14
609 10
620 32
635 43
635 64
637 sq. 43
641 31
674 sq. 36
681 21
683 74
684 16
693 13
II 2 49
3 73
4 sqq. . . . 59
14 sq. 21
15 7
18 sq. 8
20 sqq. . . . 60
21 17
23 sq. 60
24 17
37 48
38 12
93 16

Phars. II 98 sq 9
105 sq. 8
106 14
108 8
112 24
158 16
165 11
169 9
172 24
177 11
187 sq. 22
198 19
204 33
220 44
222 31
223 15
233 24
234 10
236 20
243 17
258 47
268 13
285 49
287 29
290 16
299 15
308 27
315 20
324 48
326 31
329 21
331 10
335 48
401 30
409 27
409 76
410 sq. 38
441 31
471 29
490 21
525 11
526 20
557 19
565 75
574 29
577 33
601 sqq. 66
601 sqq. 66

Phars. II 601 sqq. 67
604 24
605 25
609 31
618 20
628 21
649 13
701 25
713 29
III 17 17
19 16
25 16
25 47
39 61
43 39
46 39
52 12
70 27
84 37
87 43
90 15
98 15
99 15
172 52
189 16
193 sqq. 53
195 20
199 sq. 70
205 sq. 53
215 34
233 43
235 13
240 48
269 30
298 15
299 74
302 49
305 24
321 27
362 sq. 39
362 sq. 69
380 76
402 sq. 34
406 7
409 15
440 sqq. 65
441 58
443 sq. 50

Phars. III	472	16
	499 sq.	32
	537	28
	540	47
	554 sq.	64
	567	26
	578	46
	595	15
	596	15
	601	29
	603	17
	606	27
	610 sq.	74
	619 sq.	17
	622	17
	627	8
	630	23
	639	46
	660	30
	673	45
	689	8
	697	31
	702	31
	710	73
	711	28
	740	17
IV	1	26
	13	31
	41	28
	54	13
	65 sq.	74
	104	40
	110	33
	118 sqq.	38
	123 sqq.	58
	128	38
	165	19
	174	30
	180	48
	187	23
	237 sqq.	68
	239	26
	245	23
	267	46
	269	26
	278	48
	297	20
	297 sqq.	69
Phars. IV	298	72
	303	28
	324 sqq.	42
	324	48
	325	45
	363	24
	386	44
	390	34
	412	14
	429	13
	440	61
	465	47
	473	45
	480	62
	481	13
	488	29
	497 sqq.	76
	511	46
	521	13
	536	33
	544	21
	549 sqq.	54
	551	43
	576	15
	587 sq.	58
	588	72
	615	35
	617	10
	629	17
	632	76
	637 sq.	46
	710 sq.	26
	733	20
	734	35
	750 sqq.	40
	750 sqq.	41
	754	19
	812	25
	812	65
V	17	15
	60	31
	82	23
	84 sq.	43
	122	72
	126	53
	127	50
	149	47
	154	23

Phars. V 154 49
155 14
156 52
166 sq. 53
186 sq. 53
215 10
218 48
228 31
232 23
233 53
234 13
272 9
273 18
280 31
317 25
324 31
332 73
333 65
333 76
365 50
384 60
413 23
413 sqq. 51
428 sq. 50
442 11
445 51
456 33
469 30
471 sq. 50
483 17
508 40
537 35
557 19
560 15
563 sq. 40
566 38
601 25
609 34
641 58
659 sq. 20
711 24
711 sqq. 70
714 59
738 60
744 sqq. 64
760 33
782 17
VI 4 23
Phars. VI 42 19
48 sq. 75
55 sqq. 54
90 sq. 37
95 51
120 13
126 73
133 26
160 sq. 10
175 sq. 45
195 44
199 13
200 14
210 62
213 62
225 18
239 32
314 30
348 sq. 38
352 sq. 36
354 28
367 sq. 52
368 31
386 35
398 24
415 7
415 51
416 sq. 62
419 7
441 sq. 36
443 51
465 39
466 29
547 10
551 sq. 74
554 17
562 71
564 sqq. 63
565 16
572 sq. 39
590 34
611 18
619 15
627 sq. 40
644 sq. 38
653 19
658 14
689 42

Phars. VI	701	49
	702	17
	703	21
	719	22
	723	46
	732	10
	732	50
	783	21
VII	8	19
	24	16
	28	24
	31	33
	37 sqq.	55
	68	11
	125 sqq.	71
	126	22
	133	64
	134	13
	136	28
	141	27
	150	35
	161 sqq.	45
	189	40
	197	33
	211	7
	216	15
	240	19
	294	22
	302	36
	305	62
	313	19
	337	27
	339	22
	358 sq.	25
	377 sqq.	42
	428	43
	473	16
	545	6
	568	35
	589	12
	591	45
	609	20
	616	7
	679	9
	684	44
	701	17
	701	25
	715	28
Phars. VII	721 sq.	39
	747	48
	760	17
	813	13
	832 sqq.	70
	836 sq.	62
	854	14
VIII	3 sq.	75
	25	73
	60	45
	67	19
	67	48
	72	17
	73	31
	139	11
	149	28
	161	12
	161	27
	175	73
	178	13
	208	9
	216	26
	224	20
	234	27
	253	76
	262	44
	292	23
	299 sq.	57
	308	8
	314	18
	335 sq.	76
	348	49
	367 sq.	49
	375	28
	392	17
	399	49
	407	9
	450	49
	467	6
	494	22
	502	21
	543	43
	552	10
	556 sq.	62
	590	17
	669	28
	682 sq.	47
	749	61

Phars. VIII 800 sqq. 71
815 50
830 39
854 72
867 22
869 30
IX 1 sqq. 63
2 20
3 sq. 22
5 73
8 sq. 63
32 20
77 15
162 31
169 sq. 24
182 14
214 24
217 8
233 13
320 17
348 13
408 74
430 57
445 24
452 sq. 51
457 30
483 10
511 6
611 21
644 9
661 53
691 17
701 51
741 sq. 7
770 8
783 8
807 75
812 22
814 14
817 30
838 21
838 34
861 58
954 sq. 54
964 29
991 sqq. 37
994 29
1002 sq. 36
Phars. IX 1008 15
X 20 sqq. 64
85 11
117 7
133 sq. 75
134 15
135 18
173 19
173 sq. 40
193 6
194 9
212 72
242 12
284 15
328 sq. 58
329 50
331 51
438 44
472 23
540 21

Lucretius.

I 723 16
II 252 15
III 70 29
834 30
IV 1153 48
V 387 13
548 18
1123 sqq. 64
1161 sqq. 59
VI 214 58
1140 76

Manilius.

II 48 49
IV 680 36
753 36

Martialis.

I 4, 2 9
88, 3 13
II 61, 1 18
64, 9 11
75, 1 sqq. 68
VI 32, 1 23
VIII 28, 8 73

Orestis Tragoedia.

246 14

388 76
592 14

Ovidius.

Her. I 95 73
109 15
109 30
III 63 23
IV 43 26
IX 16 74
X 48 36
XII 100 10
173 19
Amor. I 2, 15 42
3, 17 21
5, 24 16
13, 45 6
II 1, 23 15
6, 51 7
11, 51 13
15, 12 10
III 6, 105 11
9, 59 61
12, 1 9
12, 3 62
Ars amat. II 537 15
III 249 14
564 60
714 33
Rem. Am. 369 sq. 64
Met. I 1 6
3 18
166 9
292 13
357 29
775 6
II 187 21
298 15
853 7
III 40 16
396 27
406 53
637 39
682 15
IV 320 11
448 16
624 35
662 34

Met. V 40 32
55 27
73 18
191 18
534 25
550 43
VI 12 29
28 11
613 9
VII 580 13
653 31
VIII 470 sq. 39
516 48
IX 55 7
140 9
202 7
371 7
398 18
X 225 16
661 76
670 21
672 76
709 39
XI 199 15
681 48
792 46
XII 37 20
49 15
49 47
99 14
133 28
525 15
XIII 123 6
149 44
182 20
216 19
359 23
455 14
483 36
753 18
898 31
XIV 147 6
213 21
502 sq. 45
744 27
757 16
XV 49 9
361 7

Met. XV 429 9
583 11
848 sqq. 57
868 56
Fast. I 547 73
II 367 13
407 31
456 34
561 15
III 13 6
325 7
651 6
IV 281 21
337 sqq. 23
700 20
V 18 8
VI 65 6
481 14
Trist. I 2, 29 25
2, 91 15
3, 20 34
3, 73 22
III 11, 9 49
IV 3, 15 40
10, 85 61
V 7, 61 49
10, 15 27
10, 35 49
12, 13 22
Ibis 123 15
Ex Ponto I 9, 36 . . . 9
II 2, 100 . . . 61
8, 26 . . . 9
9, 25 . . . 51
9, 57 . . . 26
9, 57 . . . 44
III 2, 29 . . . 13
4, 63 . . . 76
6, 55 . . . 16
IV 6, 47 . . . 55
10, 61 . . . 38
14, 59 . . . 29

Carmina quae Ovidii nomine circumferuntur.

Consol. ad Liv. 469 . . . 61

Persius.

III 58 24

Petronius.

119, 206 9
123, 241 13
124, 294 16
Frgt. 27, 1 59

Phaedrus.

IV 6, 11 sqq. 64

Priscianus.

Inst. VI 1, 2 (I 195, 17 ed. Hertz) 36
VII 1, 1 (I 283, 13 ed. Hertz) 36

Propertius.

II 1, 3 53
III 8, 12 42
IV 1, 123 19
5, 5 75
6, 83 61

Quintilianus.

X 2, 10 76
XII 11, 28 76

Sallustius.

Bell. Iug. 25, 7 48
37, 4 48
54, 4 6

Seneca Rhetor.

Suas. 2, 19 61

Seneca Philosophus.

Herc. Fur. 1133 14
Troad. 708 20
836 23
Phoen. 458 61
Medea 609 49
Phaedra 33 sqq. 61
1123 sqq. 64
Oedip. 8 sqq. 64
214 43
432 sqq. 36
545 39

Ag. 57 sqq. 64
90 sqq. 64
785 36
Thyest. 447 sqq. 64
Herc. Oet. 89 sqq. 57
1576 sqq. 57
1623 sqq. 65
1778 11
1803 11
Octav. 377 sqq. 64
897 sqq. 64
Dialog. X 18, 5 61
XI 5, 2 61
XI 9, 2 sq. 61
Nat. Quaest. VI 3, 3 . . 32
VII 20, 3 . . 32
De Clem. I 11, 1 8
De Benef. II 6 26

Silius Italicus.

Pun. I 54 13
136 15
197 13
231 70
385 29
389 15
608 15
667 11
II 289 13
319 18
III 96 21
130 15
182 15
441 12
509 15
IV 92 12
168 16
639 13
VI 140 sq. 58
409 16
677 58
VII 49 14
289 13
363 72
476 13
691 18
VIII 363 23
IX 320 13
Pun. IX 540 23
615 14
X 71 12
529 sqq. 65
XI 331 16
461 13
478 24
552 14
589 20
XII 117 13
440 13
XIII 66 14
73 14
380 19
660 14
725 14
XIV 130 14
589 14
XV 553 12
XVI 4 67
468 18
583 70
XVII 187 sqq. 64
239 13
353 15
361 21

Statius.

Silv. I 1, 1 74
1, 8 12
1, 8 sq. 75
1, 59 74
1, 67 29
1, 86 43
1, 105 56
2, 23 75
2, 28 24
2, 97 44
2, 97 14
2, 103 6
2, 119 74
2, 137 22
2, 156 51
2, 165 30
2, 185 sq. 58
2, 189 21
2, 191 15
2, 192 25

Silv. I	2, 203 sqq.	76
	2, 212	39
	2, 228	31
	2, 233 sq.	8
	3, 27 sq.	54
	3, 27 sq.	75
	3, 30 sq.	50
	3, 41	17
	3, 53	7
	3, 65	13
	3, 70	21
	3, 86 sq.	37
	4, 19 sqq.	52
	4, 40	24
	4, 41 sq.	55
	4, 55	27
	4, 73	74
	4, 105	52
	4, 106 sq.	46
	4, 107 sq.	42
	4, 123	21
	4, 128	19
	5, 1 sqq.	53
	6, 1 sqq.	53
	6, 9	35
	6, 29	43
	6, 81	47
II	1, 3	46
	1, 7	51
	1, 38	14
	1, 49	47
	1, 54	51
	1, 71	12
	1, 82	9
	1, 104	15
	1, 106 sqq.	64
	1, 109	30
	1, 121	48
	1, 215	40
	1, 231	24
	1, 231 sq.	40
	2, 24	16
	2, 26	11
	2, 38 sq.	53
	2, 77 sq.	37
	2, 125	7
	2, 133	6
	2, 151 sq.	48
Silv. II	3, 6 sqq.	53
	3, 12	35
	3, 43	29
	4, 24	15
	5, 6	10
	5, 8	19
	6, 1 sq.	51
	6, 44 sq.	71
	6, 75	22
	6, 78 sq.	75
	6, 82 sq.	48
	7, 6	53
	7, 42	76
	7, 50	54
	7, 70	43
	7, 90	64
	7, 107 sqq.	64
	7, 130 sq.	47
III	1, 35	28
	1, 45	33
	1, 51	27
	1, 52	6
	1, 55	6
	1, 84	72
	1, 123 sq.	75
	1, 157	76
	1, 181	74
	1, 185	38
	2, 27	50
	2, 42	34
	2, 47	31
	2, 48	17
	2, 63	58
	2, 69	9
	2, 82	17
	2, 87	58
	2, 115	16
	3, 36	12
	3, 55	17
	3, 58	31
	3, 73 sq.	69
	3, 92	72
	3, 99 sq.	40
	3, 117	8
	3, 134	48
	3, 140	50
	3, 163	31
	3, 175	34

Silv. III 3, 206 19
4, 20 9
4, 65 sq. 18
4, 68 sq. 75
5, 5 53
5, 24 17
5, 73 76
IV 1, 6 18
1, 17 33
1, 20 60
1, 26 sq. 8
1, 28 22
1, 31 sq. 43
1, 40 sq. 57
2, 13 14
2, 20 sqq. 56
2, 25 sq. 35
2, 52 8
2, 54 28
2, 55 43
3, 38 59
3, 56 sqq. 54
3, 90 sq. 58
3, 107 74
3, 117 sqq. 43
3, 126 39
3, 136 74
4, 14 15
4, 40 45
4, 49 6
4, 70 8
5, 2 37
6, 5 sqq. 57
6, 33 9
6, 71 20
6, 78 28
6, 82 62
7, 15 70
8, 4 10
8, 18 47
8, 54 35
V 1, 29 33
1, 77 12
1, 112 sq. 42
1, 125 23
1, 127 8
1, 132 29
1, 145 9
Silv. V 1, 169 16
1, 194 19
1, 196 17
1, 205 13
1, 222 sq. 22
1, 241 13
1, 242 sq. 13
1, 244 27
2, 22 32
2, 35 44
2, 46 17
2, 53 25
2, 54 75
2, 56 sq. 36
2, 70 38
2, 76 75
2, 86 14
2, 98 15
2, 114 38
2, 117 7
2, 134 37
2, 135 72
2, 158 15
2, 169 15
2, 169 sq. 37
2, 171 35
3, 3 sqq. 52
3, 3 sqq. 53
3, 13 29
3, 24 14
3, 39 14
3, 72 14
3, 80 34
3, 195 23
3, 272 36
3, 289 19
4, 1 8
5, 1 sqq. 53
5, 12 10
5, 13 13
5, 41 19
5, 59 11
Theb. I 1 10
22 sqq. 57
56 17
90 30
96 74
99 33

Theb. I 120 27
126 sqq. 59
128 sq. 44
130 7
142 61
150 sq. 62
159 29
165 sq. 9
184 23
184 sq. 54
185 65
187 60
193 25
200 74
200 sq. 40
227 16
246 49
268 25
277 45
280 30
281 25
283 6
313 9
325 55
330 sq. 76
342 12
346 40
390 8
402 44
403 20
416 6
418 28
453 73
486 9
499 13
507 10
564 sq. 51
575 14
576 sq. 33
595 19
596 18
614 sq. 62
625 sq. 40
632 21
639 sq. 62
640 62
641 14
646 15
Theb. I 664 12
687 58
691 31
708 32
II 11 28
65 6
74 19
87 16
101 19
108 34
113 44
116 19
116 48
125 sq. 47
135 31
148 8
171 13
177 7
184 55
211 16
212 sq. 29
234 sq. 48
248 27
263 sq. 43
323 sqq. 67
326 24
326 25
337 sqq. 60
338 12
339 49
395 15
396 20
400 73
486 12
487 20
512 49
544 22
589 sq. 62
599 sq. 35
643 31
668 sq. 75
669 19
673 sq. 62
717 32
III 18 10
22 sqq. 71
29 22
60 10

Theb.	III	76	23
		90	47
		92	33
		126	13
		140 sqq.	63
		184	23
		199	9
		233	49
		242	18
		274	50
		308	23
		419	19
		432	34
		457 sq.	75
		511	42
		523	64
		551 sqq.	59
		563	7
		593	47
		600	15
		654	30
		661	59
	IV	17	75
		72	17
		75 sq.	60
		76	29
		115	21
		124	75
		150	49
		153 sq.	46
		180 sqq.	36
		185 sq.	53
		242	15
		253	30
		284	10
		349	19
		353	9
		369	53
		379 sq.	36
		411	31
		419 sqq.	38
		438 sqq.	55
		454	17
		491	9
		494	73
		518	50
		529	74
		645	43
Theb.	IV	680	6
		710	27
		715	16
		730 sqq.	41
		731 sqq.	42
		753	34
		812	13
		839	20
	V	11 sqq.	70
		80	38
		89	13
		109	9
		120	50
		162	17
		235	31
		238	17
		249	21
		255	22
		258 sq.	65
		260	14
		320	11
		345	64
		346	74
		401	9
		402	23
		488	17
		507	21
		535	14
		538	16
		554 sq.	32
		583 sq.	33
		591 sqq.	61
		593	17
		598	14
		666	29
		682	27
		693	19
		705	17
		714	21
		718 sq.	21
		719	7
		720	21
		747	12
		753	6
	VI	33 sqq.	60
		67	45
		81	15
		100 sqq.	65

Theb. VI 106 58
165 47
190 31
218 sq. 60
219 17
277 73
299 59
305 sq. 51
312 9
332 36
340 17
375 sqq. . . . 52
406 12
422 35
426 9
469 sqq. . . . 41
470 19
473 29
474 34
516 sq. 50
633 34
638 25
641 50
663 9
737 29
758 16
765 24
791 39
793 28
802 sqq. . . . 45
841 sq. 62
842 8
847 28
871 45
871 51
878 sq 22
880 72
880 sqq. . . . 69
885 63
896 35
VII 45 34
55 sqq. . . . 45
66 18
73 35
111 47
129 24
143 13
166 14
Theb. VII 175 44
216 9
220 30
238 sq. 65
323 10
338 sq. 26
370 23
404 59
415 20
481 17
529 sq. 10
538 27
542 23
548 28
554 18
555 25
591 8
655 18
767 sq. 46
797 31
814 26
VIII 13 16
18 72
31 24
37 19
56 14
76 14
83 73
90 20
109 sq 39
174 73
242 24
250 17
250 44
268 24
310 73
315 73
323 15
345 26
375 sq. 45
389 23
499 9
512 39
529 26
606 12
617 24
637 28
668 7

Theb. VIII	675	74
	702	44
	734	9
IX	30	16
	92	30
	133	74
	141	17
	184	45
	220	35
	225	6
	238	31
	267 sq.	45
	279	23
	280	8
	295	27
	297	35
	318	65
	406	27
	414	46
	442	48
	446	20
	451 sqq.	38
	465	20
	491	15
	509	19
	608	34
	610	30
	664	18
	700	30
	742 sq.	26
	753	62
	806	31
	857	48
X	5	14
	7	22
	45	30
	75 sq.	48
	117	14
	125	11
	145	13
	146	30
	147	47
	162	34
	173	45
	216	25
	261	28
	271 sq.	32
	317	7
Theb. X	320	22
	341	53
	361	51
	380	51
	384	10
	390	18
	399	10
	404	19
	495 sq.	32
	516	24
	534	45
	606	49
	636 sq.	40
	647	9
	652	14
	676	30
	693	14
	721	47
	745	26
	745	44
	833	34
XI	3	28
	47	9
	79	20
	122	32
	218	15
	299	8
	339	14
	415	34
	418 sq.	17
	463	20
	497	30
	535 sq.	46
	542	16
	551	26
	551	44
	572	21
	588	72
	604	48
	658	7
Theb. XII	27	16
	66 sq.	71
	70	26
	143 sq.	39
	192	14
	199	26
	214	61
	232	64

Theb. XII 411 11
417 8
429 sq. 7
431 sq. 55
498 35
500 39
506 27
507 29
514 12
515 sqq. 70
515 sqq. 71
520 73
558 14
642 49
698 9
714 27
717 23
727 29
728 sq. 39
728 sq. 69
742 13
759 16
Ach. I 34 20
57 31
77 48
77 sq. 17
98 36
145 64
202 sq. 51
256 sq. 46
281 42
394 20
403 49
446 15
533 49
603 29
644 15
669 11
738 sq. 43
746 sqq. 61
798 8
824 38
858 sq. 50
858 sq. 58
858 sqq. 68
872 11
930 16
959 28
Ach. II 48 27
105 40
134 73

Suetonius.

Otho 6 6

Tacitus.

Annal. XIII 17 60
XIII 38 8

Valerius Flaccus.

I 126 27
251 19
375 9
633 19
635 9
668 15
676 14
II 366 13
III 1 18
310 19
582 73
733 9
IV 590 13
V 221 73
281 12
350 14
606 18
VI 752 73
VII 192 7
382 14
VIII 207 13

Vergilius.

Eclog. VI 43. 21
Georg. I 24 sqq. 57
60 49
309 26
324 16
481 sqq. 27
491 sq. 14
II 1 13
54 31
128 47
171 26
208 30
280. 26

Georg.	II	342	13
		484	19
		510	48
	III	42	11
		84	7
		208	42
		220 sqq.	67
		506	41
	IV	166	12
		235	23
		349	32
		372 sq.	27
		452	20
Aen.	I	7	15
		48	21
		52 sqq.	34
		204	19
		207	31
		218	7
		227	12
	II	62	19
		132	6
		198	20
		242	14
		268	6
		309	25
		490	16
		532	16
		541	49
	III	277	13
		389	14
		586	12
		589	35
		659	28
	IV	174 sqq.	53
		280	23
		524	13
		569	11
		578	13
		579 sq.	32
		603	34
		695	46
	V	62 sq.	35
		223	22
		282	28
		403	7
		591	74
		670	29
Aen.	VI	45	6
		125	11
		179 sqq.	65
		215	48
		235	12
		300	14
		309	70
		390	20
		404	19
		427	14
		504	21
		659	27
		767	15
		833	39
		901	13
	VII	129	51
		184 sqq.	46
		210	15
		392	13
		446	16
		599	21
		706	15
	VIII	103	9
		214	9
		292	23
		629	15
		703	35
	IX	148	20
		166	19
		187	7
		222	51
		251	48
		441 sq.	32
		458	28
	X	113	9
		177	14
		245	21
		264	15
		264 sqq.	70
		501	7
		501	21
		714	27
		718	62
		792	7
		855	20
	XI	88	28
		135 sqq.	65
		186	15

Aen. XI 188 60
204 48
207 21
384 21
452 48
461 21
624 13
728 48
749 46
831 7
877 13
XII 104 sqq 67
367 12
401 42
618 32
687 9
Aen. XII 715 sqq. 67
742 28
822 49
868 23
868 49
952 7
952 63

Carmina quae Vergilii nomine circumferuntur:

Cul. 341 64

Corpus Inscriptionum Latinarum:

III 6423 12
VIII 212, 39 61

Vita.

Natus sum Waldemarus Michler a. d. XIII. Kal. Mai. ni 1890 in pago Poepelwitz, qui nunc est pars urbis Vrati-viae, patre Carolo matre Selma ex gente Sternagel, quos ad-c superstites esse gaudeo. Fidei addictus sum evangelicae. imis litterarum elementis imbutus gymnasium Vratislaviense ıgdalenaeum adii, quod vere anni 1909 maturitatis testimonio ;tructus reliqui. Mense Aprili eius anni in universitatem atislaviensem me contuli, ubi in studia philologica incubui.

Hi viri doctissimi me docuerunt:

Appel, Arnold, Baumgartner, Cichorius, Foerster, Gercke, Kroll, Kuehnemann, Preuß, Scheer, Skutsch †, Supan, Ziegler.

Sodalis ordinarius seminarii philologici Foerster, Gercke, utsch † praesidibus per tria semestria fui.

Quibus omnibus praeceptoribus gratiam semper habebo .ximam, imprimis vero Francisco Skutsch, qui ad hanc ;sertationem conscribendam me adduxerit.

Quo viro doctissimo mortuo Konratus Ziegler gratissi-ım me fecit, qui et in opere ipso perficiendo benignissime mihi fuerit et studia mea opera et consilio egregie adiuverit.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
871S7.YM C001
DE P. PAPINIO STATIO M. ANNAEI LUCANI IM
3 0112 023707042